

datum 16 juni 2010

volgnr. 2009-2010/4

Advies

Armoede en sociale uitsluiting Visie en voorstellen vanuit een kinderrecht- tenperspectief

Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebeleid

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86

1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00

fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be

www.kinderrechten.be

Inhoudstafel

1.Situering	3
2.Kinderrechten en armoede	5
2.1. Uitvergroting van het armoedeprobleem	5
2.2. Waarom kinderen en jongeren als aparte doelgroep	6
2.3. Kinderarmoede en sociale uitsluiting vanuit kinderrechtenperspectief	6
2.4. Meer dan materiële tekorten	8
2.5. Kinderrechtenperspectief	9
2.6. Samengevat	11
3.Aanpak binnen de verschillende domeinen ter bestrijding van kinderarmoede	13
3.1. Versterk gezondheid en toegang tot gezondheidszorg	14
3.1.1.Sociale ongelijkheid en gezondheidsrisico's	14
3.1.2.Werken aan een zo goed mogelijke gezondheid en gezondheidszorg	17
3.1.3.Hoofddoelstellingen en indicatoren	18
3.1.4.Belangrijkste strategieën	18
3.1.5.Overzicht van de belangrijkste strategieën	21
3.2. Investeer in een behoorlijke huisvesting	22
3.2.1.Werken aan het recht op behoorlijke huisvesting	22
3.2.2.Werkingsgebied van het recht op huisvesting	22
3.2.3.Hoofddoelstellingen en indicatoren	22
3.2.4.Belangrijkste strategieën	23
3.2.5.Overzicht van de belangrijkste strategieën	26
3.3. Bestrijd ongelijkheid in/ door het onderwijs	27
3.3.1.Onderwijs = sleutelinstrument	27
3.3.2.Werken aan het recht op onderwijs	27
3.3.3.Hoofddoelstellingen en indicatoren	28
3.3.4.Belangrijkste strategieën	29
3.3.5.Overzicht van de belangrijkste strategieën	32
3.4. Versterk veiligheid en ontwikkelingskansen	33
3.4.1.Psychosociale veiligheid: basis voor ontwikkeling	33
3.4.2.Werken aan een veilige kindertijd	33
3.4.3.Hoofddoelstellingen en indicatoren	34
3.4.4.Belangrijkste strategieën	34
3.4.5.Overzicht van de belangrijkste strategieën	35
3.5. Stimuleer participatie	36
3.5.1.Maatschappelijke uitsluiting maakt arm	36
3.5.2.Werken aan participatie	36
3.5.3.Hoofddoelstellingen en indicatoren	37
3.5.4.Belangrijkste strategieën	37
3.5.5.Overzicht van de belangrijkste strategieën	39
3.6. Herverdeel voor een menswaardige levensstandaard	40
3.6.1.Toereikende levensstandaard cruciaal	40
3.6.2.Werken aan het recht op passende levensstandaard	40
3.6.3.Hoofddoelstellingen en indicatoren	41
3.6.4.Belangrijkste strategieën	41
3.6.5.Overzicht van de belangrijkste strategieën	47
3.7.Samengevat	48
4.Monitoring en verantwoording	50
4.1.Nood aan kinderindicatoren	50
4.2.Nood aan planmatige aanpak van het armoedebestrijdingsbeleid	51
4.3.Kinderarmoedebarmometer	51
4.4.Samengevat	52
5.Algemeen besluit	53

1 Situering

Ongeveer 17% van de kinderen en jongeren in België leeft onder de armoedegrens. 11% in Vlaanderen tegenover 21 % in Wallonië; wat in absolute cijfers betekent dat 37% van 'arme kinderen' in het meer inwoners tellende Vlaanderen woont.¹ Dit zijn slechte cijfers: de vijfde slechtste score van Europa. Bovendien lopen kinderen uit werkloze, kroostrijke of éénoudergezinnen nog een groter risico om in armoede terecht te komen. Beperkte onderwijskansen, uitsluiting uit allerlei sociale activiteiten, slechte voeding, gevoelens van schaamte en minderwaardigheid, gebrekkige huisvesting, ... zijn vaak bittere realiteit als kinderen onder de armoedegrens leven.

De commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebeleid van het Vlaams Parlement heeft aan het Kinderrechtencommissariaat gevraagd een kinderrechtentvisie over kinderarmoedebestrijding aan te reiken.

Ons vertrekpunt is dat werken aan oplossingen voor armoede en sociale uitsluiting niet kan zonder aandacht voor kinderrechten.

*"A decent standard of living, adequate nutrition, health care, education and decent work and protection against calamities are not just development goals; they are also human rights"*²

Inhoudelijk verzamelden we de input voor dit advies bij verschillende inspiratiebronnen.

Professionelen, ouders, kinderen en jongeren melden ons tal van knelpunten en concrete problemen. Doorheen de tekst gebruiken we deze citaten om de tekst aanschouwelijk te maken.

De armoedebeweging:

- contact met Samira Castermans, stafmedewerkster verantwoordelijk voor kinderarmoede bij het 'Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen';
- het overlegforum over kinderarmoede waar verschillende ervaringsdeskundigen uit de armoedeverenigingen beleidsprioriteiten formuleerden;
- het kinderrechtenforum over kinderarmoede van de Kinderrechtencoalitie;
- studiedag van 'Uit de Marge' rond de problemen waar maatschappelijke kwetsbare jongeren en hun verenigingen structureel op vastlopen.

Experts:

- Prof. Dr. Maria De Bie, Dr. Rudi Roose en Dr. Griet Roets (Vakgroep Sociale Agogiek, UGent) voor het ontwikkelen van een kinderrechtentvisie op kinderarmoede;
- Prof. Dr. Ides Nicaise en Prof. Dr. Tine Van Regenmortel (HIVA, KULeuven) voor het uittekenen van beleidsprioriteiten voor onderwijs en het 'empoweren' van sociaal kwetsbare groepen;
- Dr. Sara Willems (Vakgroep Huisartsengeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg, UGent) voor suggesties af te toetsen i.v.m. de rechten op een zo goed mogelijke gezondheid (szorg) en Mevr. Nathalie Debast (Vereniging van Vlaamse

¹ DE BOYSER, K., 2009, Armoede en deprivatie tijdens de eerste levensjaren: ontbrekende schakel in het armoedeverhaal? In: VRANKEN, J., G. CAMPAERT, D. DIERCKX & A. VAN HAARLEM (red.), Arm Europa, over armoede en armoedebestrijding op het Europese niveau, Leuven: Acco, Oases, pag. 253-262.

² UNDP, Human Development Report, *Human Rights and Development*, 2000, pag. 8.

Steden & Gemeenten) om de rol van het OCMW in de kinderarmoedeproblematiek te duiden.

We spitsen ons in dit advies niet toe op problemen en prioriteiten voor specifieke doelgroepen zoals allochtonen, alleenstaanden, personen met een handicap. En dit ondanks het feit dat we er eigenlijk niet omheen kunnen kijken. Cijfers geven overduidelijk aan dat meer dan de helft van mensen van Turkse en Marokkaanse origine onder de Europese armoedegrens leeft. Ook éénoudergezinnen lopen duidelijk meer risico.

Binnen het korte tijdsbestek was het ons niet mogelijk elke doelgroep afzonderlijk onder de loep te nemen.

Maar we stellen ons ook de vraag of etnische, gezins- of andere structurele kenmerken dermate bepalend zijn. Zijn het niet veeleer de sociale kenmerken zoals een lage scholingsgraad en het gebrek aan tewerkstelling? Als men armoedecijfers op huishoudniveau berekent, zal een huishouden zonder werkenden het risico op armoede vergroten. Wat dan ook vaak het geval is bij alleenstaande en bij allochtone gezinnen.

We opteren voor algemene sociale beleidsmaatregelen die voor gezinnen en kinderen) het verschil kunnen maken. We pleiten voor een beleid gericht op gelijke ont-plooiingskansen voor alle kinderen in plaats van een apart beleid voor kinderen in armoedesituaties. Extra aandacht voor kinderen in maatschappelijk kwetsbare posities (personen met een handicap, allochtonen, (niet-)begeleide minderjarige asielzoekers, Roma-zigeuners, ...) blijft nodig, maar het zal in een geïntegreerde aanpak moeten worden ingepast.

2 Kinderrechten en armoede

2.1. Uitvergroting van het armoedeprobleem

Ik vind kinderarmoede een bijzonder goede ingang. Je moet mensen altijd wat beroeren zodat ze openstaan ten aanzien van het probleem. De focus op kinderen zal de wortels van armoede niet raken. Je moet in de eerste plaats rekening houden met hun ouders, welke job ze hebben, welke opvoedkundige kennis, enzovoort. De focus op kinderarmoede is een goede zaak op voorwaarde dat het een aangrijpingspunt is voor een samenhangend armoedebeleid. Eén van de discussiepunten is of het moet gaan over het well being of het well becoming van de kinderen. Moet je om kinderarmoede bekommerd zijn omwille van het feit dat het heel erg is dat kleine kinderen in armoede leven of moet je bekommerd zijn omdat je er een pak menselijk kapitaal mee verspilt? Want dat krijg je later driedubbel terugbetaald in werkloosheid en criminaliteit. Jan Vranken, armoedespecialist³

Kinderarmoede kan gezien worden als een uitvergroting van het armoedeprobleem. Niet omdat het per definitie erger is dan armoede bij volwassenen, maar wel omdat het nieuwe beleidsaandacht mobiliseert. Armoede bij kinderen roept vaak meer solidariteit op dan bij volwassenen. Zeker nu het individuele schuldmodel, “blaming the victim”, sterk in opmars is en steeds meer mensen vinden dat wie in armoede leeft te lui is om te werken.⁴

Nadeel van een aparte focus op kinderarmoede is de onmogelijkheid om het probleem fundamenteel aan te pakken. De problematiek is uiterst complex, in het bijzonder door de afhankelijkheid van kinderen ten aanzien de gezinscontext en de ouders. Extra aandacht geven aan kinderarmoede mag er in geen geval toe leiden dat er conflict ontstaat tussen ‘arme kinderen’ versus ‘arme ouders’.

Hoe kijken we naar kinderarmoede als een structureel probleem, als een uitvergroting van het armoedeprobleem?

Structurele armoedebestrijding zou in eerste instantie gericht moeten zijn op herverdeling van macht en middelen, in de gegeven context een herverdeling van inkomens en tewerkstelling.

In hoeverre werkt het huidige armoedebeleid echter aan herverdeling? De voorbije decennia is de klemtoon in armoedebestrijding verschoven van een indirect beleid (door een versterking van de sociale grondrechten) naar een direct beleid (direct opvangen van de negatieve consequenties voor de armste groepen). Boeken we zo vooruitgang op vlak van armoedebestrijding? Vermindert het armoedeprobleem? Eigenlijk niet. Tal van sociale maatregelen (dienstencheques, kinderopvang,...) hebben eerder gezorgd voor een averechtse herverdeling: aan wie heeft, wordt gegeven. En steeds meer mensen leven onder de armoedegrens. Bovendien zorgt het Mattheüseffect ervoor dat het maatschappelijk draagvlak voor structurele armoedebestrijding verkleint. We gaan er immers van uit dat er wel degelijk een actief armoedebeleid wordt gevoerd.

In die zin creëert de focus op kinderarmoede als structureel probleem opnieuw kansen om de balans tussen een directe en een indirecte beleid wat meer in evenwicht brengen. Versterking van sociale grondrechten van kinderen heeft immers ook een positieve invloed op ouders.

³ DE ZUTTER, J, 2010, Gratis kinderopvang is een evidentie. Interview met Jan Vranken, armoedespecialist, *Sampol*, 5, pag. 26-37.

⁴ DE ZUTTER, J, 2010, Gratis kinderopvang is een evidentie. Interview met Jan Vranken, armoedespecialist, *Sampol*, 5, pag. 26-37.

2.2. Waarom kinderen en jongeren als aparte doelgroep?

De positie van kinderen verschilt van volwassenen. Wat kenmerkt "kind" zijn? Kinderen zijn niet arm uit zichzelf, omdat ze economisch en wettelijk daarvoor niet bij machte zijn. Kinderen hebben ook niet de verantwoordelijkheid om voor zichzelf te zorgen. Gezinsamenstelling, inkomensverstoring binnen gezinnen, het aantal en het geslacht van kinderen in een huishouden, het geslacht van het hoofd van het huishouden, ... het zijn allemaal belangrijke factoren om in aanmerking te nemen, zowel voor het meten als voor het aanpakken van de gevolgen van armoede onder kinderen. Kinderen groeien op en moeten zich kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren beleven armoede op hun eigen manier en de invloed heeft zwaardere gevolgen voor hun ontwikkelingskansen. Ze hebben voor hun menswaardig bestaan ook recht op opleiding en ontwikkeling. Het verhogen van hun kansen op sociale mobiliteit kan zich alleen maar ontwikkelen in een veilige context waar in hun behoeften wordt voorzien.

Onderzoek geeft aan dat als kinderen die hun kindertijd in extreme armoede hebben doorgebracht een significant hoger risico hebben om ook als volwassene in armoede te leven.⁵ Armoede en deprivatie in de eerste levensjaren blijkt een grotere impact op het latere welzijn in termen van sociale mobiliteit te hebben dan wanneer men pas later in adolescentie met armoede wordt geconfronteerd. Armoedebestrijding heeft er dus baat bij om kinderarmoede als een apart onderdeel van armoedebestrijding ernstig te nemen.

Dit staat in schril contrast met het feit dat de invloed van leven in armoede bij zeer jonge kinderen (0-3jaar) zowel in onderzoek als op beleidsvlak een onontgonnen terrein is. En niet enkel bij jonge kinderen: ook voor jongeren is er te weinig interesse. Als jongeren en jongvolwassenen zelfstandig hun leven moeten uitbouwen en niet op steun van hun familie kunnen rekenen, lopen ze een ernstig risico om in een uiterst kwetsbare situatie terecht te komen. Huren op de privémarkt, sociale verhuring, huursubsidies, installatiepremie, leefloon, verblijfssubsidie, kinderbijslag, ... jongeren die alleen wonen, botsen op tal van problemen.⁶ Investeren in de 'eerste levensjaren' en met uitbreiding 'de kindertijd' is noodzakelijk binnen het armoedebeleid.

2.3. Armoede en sociale uitsluiting vanuit kinderrechtenperspectief

Cruciaal in een kinderrechtenperspectief is de verbinding tussen zowel protectie, als provisie en participatie. Recht op bescherming, recht op voorziening en recht om zelf als actor te worden erkend zijn constitutief voor een kinderrechtenbenadering.

Wat betekent dit naar armoede en sociale uitsluiting toe?

Protectie of bescherming tegen sociale uitsluiting en armoede voor kinderen lijkt het meest voor de hand te liggen. Protectierechten zijn alle bepalingen waarmee minderjarigen beschermd kunnen worden tegen gedragingen of leefomstandigheden die schadelijk zijn voor hun ontwikkeling of hun welzijn. De verantwoorde-

⁵ DE BOYSER, K. Armoede en deprivatie tijdens de eerste levensjaren: ontbrekende schakel in het armoedeverhaal? In: VRANKEN, J. G. CAMPAERT, D. DIERCKX & A. VAN HAARLEM (red.), 2009, *Arm Europa, over armoede en armoedebestrijding op het Europese niveau*, Leuven: Acco, Oases, 253-262

⁶ Een overzicht van het beleidskader en de verschillende sociale maatregelen is te vinden in de documentatiemap "BZW tussen de regels. Een praktisch overzicht van steunmaatregelen naar jongeren die zelfstandig wonen", 2007. <http://www.osbj.be>

lijkheid ligt daarbij in de eerste plaats in het gezin. Vanuit de basisbehoefte voor liefde, vriendschap en veiligheid heeft het gezin een belangrijke koesterende functie waarin kinderen liefde en veiligheid ervaren. Het gezin is eigenlijk de “natuurlijke beschermingslaag”, de humus voor kinderen die hen voedt, beschermt of huisvest. De overheid heeft de verplichting deze ouders of opvoedingsverantwoordelijken te ondersteunen, zodat zij kunnen voldoen aan hun verantwoordelijkheden voor de opvoeding, zorg en ontwikkeling van hun kinderen.

Mijn ouders kunnen financieel niet goed voor mij zorgen. Daarom woon ik sinds mijn twee jaar bij mijn grootouders. Nu plaatste de jeugdrechter me in een instelling. Ik begrijp niet waarom en ik ben hier erg ongelukkig. Mijn grootouders zorgden goed voor mij en ik wil terug naar hen gaan.
(Kelly, 11 jaar)

Provisierechten verwijzen naar zaken, diensten en voorzieningen voor kinderen om zich in de best mogelijke omstandigheden te ontwikkelen: onderwijs, jeugdwerk, media, hulpverlening, ... Ook voldoende voedsel, degelijke huisvesting, toegang tot gezondheidszorg, kindergeld, sociale zekerheid, ... horen thuis onder “provisie”.

Vanuit een provisierechtenkader kijken we eerder naar een armoedebeleid gericht op gelijke ontplooiingskansen voor alle kinderen in plaats van een apart beleid voor kinderen in armoedesituaties.

In een verzorgingsstaat zal een menswaardig bestaan afhankelijk zijn van de ondersteunende zorg die geboden wordt door al deze instituties. Wil men ervoor zorgen dat kinderen zelf uit armoede geraken of zich ontplooiën, dan is het belangrijk kinderen en ouders concrete hefboomen aan te bieden.

Dit is niet zo vanzelfsprekend als het op het eerste zicht lijkt. Vandaag de dag wordt jeugdhulp vaak eenzijdig vanuit een interventieperspectief bekeken. Je kan er als ouder maar beter niets mee te maken hebben (kinderen worden je afgenomen) of als je ze nodig hebt, kan je er niet terecht (wachtlijsten). De vraag is dan ook hoe we dit interventieperspectief kunnen ombuigen zodat jeugdzorginstituties een effectieve hulpbron worden voor kinderen in armoedesituaties. Dit geldt trouwens ook voor andere instituties (kinderopvang, onderwijs, jeugdwerk, ...).

Participatierechten zijn rechten waarmee kinderen en jongeren zelf kunnen opkomen en zelf kunnen meepraten en beslissen. Hieronder valt het recht op inspraak, het recht op vereniging, het recht op privacy, ...

Participatierechten sporen ons aan om in het armoedebeleid naar kinderen als autonome actoren binnen de gezinscontext te kijken. Men kan zich bijvoorbeeld de vraag stellen of men bij het bepalen van een vervangingsinkomen voldoende rekening houdt met het aantal kinderen in het gezin. Of met de leeftijd van de opgroeiende kinderen? Houdt men rekening met het feit dat het voor kinderen nodig is om gradueel zelf meer verantwoordelijkheid te kunnen opnemen? Als jongeren er alleen voor komen te staan, zouden ze zelf uitkeringsgerechtigd moeten kunnen worden. Dit staat haaks op de fundamenten van het huidige sociaal beleid: geen recht op leefloon, geen recht op huursubsidie, kinderbijslag wordt enkel via ouder(s) toegekend, enzovoort, ...

2.4. Meer dan materiële tekorten

Kinderen die in armoede leven ervaren achterstelling van materiële, spirituele en emotionele hulpbronnen die nodig zijn om te overleven, te ontwikkelen en te gedijen, waardoor ze niet in staat zijn om te genieten van hun rechten, het bereiken van hun volledige potentieel of deel te nemen als volwaardige en gelijkwaardige leden van de samenleving.⁷

De algemene impact van armoede op allerlei levensdomeinen bij kinderen wordt vaak niet erkend, noch onderscheiden van volwassenenarmoede. We willen armoede voor kinderen ruimer omschrijven dan meer dan enkel een tekort aan financiële middelen: *het is multi-dimensioneel probleem* waarin verschillende aspecten onderling afhankelijk blijken. Bijvoorbeeld: materiële armoede leidt tot ondervoeding of tot weinig stimulatie of emotionele steun aan kinderen, die op hun beurt van invloed zijn op gezondheid en onderwijs, die op hun beurt van invloed kunnen zijn op een kind zijn cognitieve en lichamelijke ontwikkeling.

Economische zekerheid is slechts één van de vele componenten. Andere aspecten van materiële deprivatie (zoals toegang tot basisdiensten school, opvang, mobiliteit, vrije tijd,...) evenals vraagstukken in verband met discriminatie en uitsluiting hebben eveneens invloed op het gevoel van eigenwaarde en psychologische ontwikkeling. Ook deze aspecten zouden we in de definitie van armoede bij kinderen moeten opnemen.⁸

Vanuit deze visie pleiten we voor maatregelen rond verschillende aspecten van armoede. Als we bijvoorbeeld enkel zouden denken aan het verhogen van het gezinsinkomen gaan we voorbij aan het feit dat kansarme groepen worden gediscrimineerd. En zo verwaarlozen we ook het gegeven dat het welzijn van kinderen eveneens afhankelijk is van niet-marktconforme diensten en goederen. De beschikbaarheid van basisdiensten en een veilige omgeving om te spelen is niet altijd gebaseerd op het inkomen op huishoudniveau. Over deze sociale dienstverlening hebben individuele ouders immers weinig tot geen controle.

Als sociale uitkeringen te laag zijn, dreigen kinderen mee het slachtoffer te worden van een situatie waar zij niet verantwoordelijk voor zijn. Maar is dit steeds rechtlijnig? Is het gezinsfunctioneren op materieel vlak wel steeds zo bepalend voor het gezinsfunctioneren op relationeel of psychologisch vlak? Een gezin dat het materieel moeilijk heeft, kan wel degelijk een warm en hecht gezin zijn. Omgekeerd kan een gezin dat het materieel goed heeft, relationeel niet of nauwelijks functioneren. Maar bij dit laatste gezin zal de associatie met een problematische opvoedingssituatie toch minder voor de hand liggen. Misschien kan het onderscheid tussen een problematische leefsituatie (materieel moeilijk) en een problematische opvoedingssituatie (relationeel moeilijk) hier een aanknopingspunt bieden. De oververtegenwoordiging van kansarme kinderen in de bijzondere jeugdzorg, wijst er echter op dat de koppeling iets te vaak gemaakt wordt.⁹ Leven in armoede mag niet systematisch beschouwd worden als een problematische opvoedingssituatie. Dit kan door in de nodige protectie, provisie- en participatierechten van kinderen en jongeren te voorzien. En moeten we hulpverlening niet meer durven materialiseren, eerder dan problematiseren door minderjarigen uit huis te plaatsen?

⁷ MINUJIN, E.D., E. DELAMONICA, E.D. GONZALEZ & A. DAVIDZIUK, 2005, Children living in poverty. A review of child poverty definitions, measurements and policies. *Desk Review paper for Unicef's conference on "Children & Poverty: Global Context, Local Solutions"*. <http://www.unicef.org>

⁸ MINUJIN, E.D., E. DELAMONICA, E.D. GONZALEZ & A. DAVIDZIUK, 2005, Children living in poverty. A review of child poverty definitions, measurements and policies. *Desk Review paper for Unicef's conference on "Children & Poverty: Global Context, Local Solutions"*. <http://www.unicef.org>

⁹ STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, 2009, Deel 1. een bijdrage aan politiek debat en politieke actie, <http://armoedebestrijding.be>

We stellen vast dat het sociale beleid vandaag vaak niet aangepast is aan de gezinsvormen die afwijken van het traditionele gezinsleven waar familiale solidariteit een vanzelfsprekendheid was. De klachten die ons bereiken in verband met problemen rond uitbetalingen van alimentatie of de conflicten binnen nieuw samengestelde gezinnen, bewijzen hoe broos dergelijke solidariteit kan zijn. Jongeren die door conflicten met de nieuwe partner van één van beide ouders hun ouderlijke woonst verlaten, staan op sociaal vlak nergens. Minderjarigen hebben op geen enkel vlak recht op uitkeringen en kunnen geen zelfstandig en menswaardig leven uitbouwen. Maar ook steeds meer jonge volwassenen net boven de 18 jaar kloppen aan bij het OCMW om hun studies te financieren.¹⁰ Veranderende gezinsverhoudingen mogen volwassenen niet ontslaan van familiale solidariteit. Kinderen en jongeren zijn voor hun levensstandaard immers afhankelijk van volwassenen.

2.5. Kinderrechtenperspectief

Diverse internationale organisaties baseren hun actieplannen tegen kinderarmoede op het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en andere mensenrechtenverdragen.

Het United Nation Development Programme (UNDP) definieert armoede onder kinderen als de ontkenning van de sociaal-economische rechten beschreven in de artikelen 26 (recht op sociale zekerheid) en 27 (recht op een passende levensstandaard) van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.¹¹ Het verdrag stelt staten wettelijk verantwoordelijk om gezondheidszorg, onderwijs, sociale voorzieningen, ... voor het gezin te voorzien zodat het kan voldoen in haar verantwoordelijkheid naar kinderen.

Ook UNICEF omschrijft kinderarmoede op basis van het gebrek aan toegang tot economische en sociale rechten. Meer bepaald:

- het recht op een zo hoogst mogelijke graad van gezondheid en recht op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen (art. 24) inclusief de beschikking van adequate en kwaliteitsvolle voeding (art. 27.3) en het vermijden van vermijdbare ziekten en voortijdige sterfte (art. 6),
- het recht op bijstand in huisvesting (art. 27.3),
- het recht op (basis)onderwijs (art. 28 en art. 29),
- het recht op een veilige kindertijd; dit is waarborgen van de veiligheid van de persoon, (art. 5., art. 16.1 en art. 19) en het hebben van gelijke toegang tot de rechtspraak, (art. 37 en art. 40),
- het recht te kunnen verschijnen in het openbaar leven zonder onrechtmatige aantasting van zijn goede naam, (art. 16 en art. 31) en deel te nemen aan het gemeenschapsleven. (art. 13 en art. 15),
- het recht op een passende levensstandaard (art. 27).

Hierbij aansluitend kijken we naar de leidende beginselen in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind: monitoring en evaluatie, universaliteit, gelijkheid en non-discriminatie, participatie en het belang van het kind.

Het belang van het kind zal bij het uitwerken van een armoedestrategie één van de belangrijkste overwegingen zijn. Maar over de interpretatie van dit belang bestaat een groot spanningsveld tussen de overheid en de primaire opvoeders. Steeds vaker hanteert de overheid (wetgevende en rechtsprekende macht) dit begrip als een bewijs voor de juistheid van haar ingrijpen of haar handelen. Terwijl het belang van het kind net in de pedagogische relatie met zijn of haar opvoeders ligt. Deze

¹⁰ Vooral in grote steden is het aantal leefloonsstudenten groot. Het Gentse OCMW steunde in 2009 gemiddeld 503 leefloonsstudenten. Een stijging van 80% in zes jaar tijd. De helft daarvan volgt secundair onderwijs. POD Maatschappelijke Integratie, 2010, *Studenten in leefloon*, <http://www.mi-is.be>

¹¹ UNDP, 2004, Children and poverty. *Focus*, an online bulletin of the UNDP – International Poverty Centre (IPC), March 2004, New York. <http://www.undp.org>

relatie zal omwille van haar bijzondere aard net gevrijwaard moet blijven van al te gemakkelijke overheidsinmenging. In dit “belang van het kind” vinden we dus een pleidooi voor een opvoedingsondersteuning die ouders in hun opvoedingsverantwoordelijkheden ondersteunt en ‘empowert’.

Binnen de armoedebestrijding is men overtuigd van de noodzaak van een participatief beleid. Toch mag *participatie* zich niet beperken tot de participatiestructuren die vandaag op het Vlaamse beleidsniveau functioneren. Participatie betekent meer: het gaat erom dat we willen weten wat kinderen en jongeren ervaren. Daarom willen we hier een lans breken voor de noodzaak tot kennisontwikkeling over kinderarmoede, vanuit het perspectief van kinderen in armoede. Zo weten we bijvoorbeeld niet wat het voor kinderen in armoede betekent gezinsondersteuning of andere vormen van hulpverlening te verkrijgen. Wordt dit als een ‘interventie’ dan wel als een ‘hulpbron’ ervaren?

Gelijkheid en non-discriminatie zijn fundamentele elementen in het internationaal humanitair recht en verplicht het rechtenkader tot bijzondere aandacht voor individuen en groepen die kwetsbaar, marginaal, kansarm of sociaal uitgesloten zijn. Wetten en instellingen die specifieke individuen en groepen discrimineren, moeten verdwijnen.

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind zijn rechten onderling afhankelijk (*interdependentie*): economische, sociale en culturele rechten, aan de ene kant en de burgerlijke en politieke rechten, aan de andere kant. Hoewel armoede lijkt te gaan over voornamelijk de eerste categorie van rechten, benadrukt het verdrag het feit dat de realisatie deze economische, sociale en culturele rechten ook afhankelijk is van het verwezenlijken van burgerlijke en politieke rechten.

Rechten en plichten zijn geen “windowdressing” maar vragen wel degelijk *verantwoording*. Zonder concrete plannen voor interventies en acties dreigt armoede weg te zakken tussen andere prioritaire thema’s. De interdependentie van de verschillende rechten vraagt ook een transversale aanpak over de verschillende beleidsdomeinen en bevoegdheden heen. Voor een geïntegreerd, interdepartementaal beleid is coördinatie nodig en een aangepaste structuur om interdepartementale actie mogelijk te maken. Een kinderrechtenbenadering op armoedebestrijding zal de nadruk leggen op verplichtingen van de overheid en intergouvernementele organisaties. De overheid zal op haar beurt moeten uitmaken welke verantwoordingsmechanismen geschikt, toegankelijk, transparant en effectief zijn.

Adequate controle (monitoring) en verantwoording (accountability) zijn wezenlijke instrumenten in een kinderrechtenaanpak omdat ze toelaten aan te geven waar de overheid al dan niet verantwoordelijk voor is .

2.6. Samengevat

De focus op kinderarmoede draagt ertoe bij dat meer mensen openstaan voor de armoedeproblematiek. Maar wel op voorwaarde dat de focus op kinderarmoede een aangrijpingspunt wordt voor een samenhangend armoedebeleid. Kinderarmoede moet dus vooral gezien worden als een uitvergroting van het armoedeprobleem. Door meer aandacht te geven aan de sociale rechten van kinderen bestaat de kans dat er weer meer aandacht komt voor de sociale grondrechten van volwassenen. Het indirecte armoedebeleid kan zo gestimuleerd worden. Armoedebestrijding moet zich immers in eerste instantie richten op de herverdeling van inkomens en tewerkstelling van volwassenen (waaronder ouders met kinderen).

Ondanks dat kinderarmoede een uitvergroting is van het armoedeprobleem, is het toch van belang de nodige aandacht te besteden aan kinderen als aparte doelgroep in dit armoedebeleid. Kinderen zijn sociaal afhankelijk van de sociale posities van hun ouders. Kinderen hebben voor hun menswaardig bestaan nood aan een veilige omgeving en aan opleiding om te kunnen opgroeien en zich te ontwikkelen. Armoedebestrijding heeft er dus baat bij om kinderarmoede als onderdeel van de armoedebestrijding ernstig te nemen door zo vroeg mogelijk structureel in te grijpen. Investeren in de 'eerste levensjaren' is een verplichte beleidskeuze die zich op termijn zal lonen.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind biedt een bruikbaar kader om kinderarmoede te bestrijden. Het verdrag voorziet in een aantal protectierechten waarmee kinderen en jongeren beschermd kunnen worden tegen gedragingen of leefomstandigheden die schadelijk zijn voor hun ontwikkeling of hun welzijn. Het is dus van enorm belang ouders te ondersteunen in het opnemen van hun ouderlijke zorg en opvoeding. De overheid heeft de verplichting deze ouders te ondersteunen, zodat ze kunnen voldoen aan hun verantwoordelijkheden voor de opvoeding, zorg en ontwikkeling van hun kinderen. De verschillende provisierechten verplichten de overheid ertoe zich in het armoedebeleid te richten op gelijke ontplooiingskansen voor alle kinderen in plaats van een apart beleid voor kinderen in armoedesituaties uit te bouwen. En de participatierechten tenslotte, hebben voor de overheid als consequentie dat bij het bepalen van het armoedebeleid gekeken wordt naar kinderen en jongeren als autonome actoren binnen de gezinscontext. Participatie betekent hier vooral het erkennen van de aanwezigheid van arme kinderen en jongeren, en willen weten wat ze meemaken. De inzet op kennisontwikkeling terzake, vanuit het perspectief van ouders én kinderen in armoede is dan ook nodig. Bij participatie wordt te vaak gedacht aan het "empoweren" van ouders om te participeren in lokale en nationale besluitvorming en in democratische processen. Of in het bewaken van overheidsverantwoordelijkheid over de kwaliteit van de dienstverlening en beschikbaarheid van voldoende middelen voor kinderen. Het "empoweren" van kinderen en jongeren houdt in dat ze zelf hun standpunten kunnen uitdrukken en kunnen deelnemen aan wat hen aanbelangt. De eigen kijk van kinderen biedt beleidsmakers de mogelijkheid om kinderarmoede anders te benaderen en gerichtere antwoorden te formuleren.

Door het belang van de nodige protectie-, participatie-, en provisierechten te onderstrepen, wordt ook op de multidimensionale en onderlinge afhankelijke aard van armoedeproblematiek onder kinderen gewezen. Materiële armoede leidt tot ondervoeding of tot weinig stimulatie of emotionele steun aan kinderen, die op hun beurt van invloed zijn op gezondheidszorg en onderwijs, die op hun beurt van invloed kunnen zijn op een kind zijn cognitieve en lichamelijke ontwikkeling. Het houdt dus in dat economische zekerheid slechts één van de vele componenten is in het aanpakken van armoede bij kinderen. Er moeten dus maatregelen genomen worden op de verschillende componenten van kinderarmoede. Meer bepaald gaat

men uit van het niet vervullen van een aantal universele en fundamentele basisrechten: het recht op een zo hoogst mogelijke graad van gezondheid(szorg), het recht op bijstand in huisvesting, het recht op (basis)onderwijs, het recht op een veilige kindertijd, het recht te kunnen verschijnen in het openbaar leven zonder onrechtmatige aantasting van zijn goede naam en het recht op een passende levensstandaard.

Naast de ontbering van deze basisrechten dient men in deze problematiek ook rekening te houden met een aantal beginselen die het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind sterk onderbouwen: monitoring en evaluatie, universaliteit, gelijkheid en non-discriminatie en het belang van het kind.

Deze principes moeten een leidraad zijn om de kinderrechten te realiseren; meer bepaald om inspanningen te ondersteunen om de armoede onder kinderen te verminderen. De overheid dient dus een geïntegreerd, interdepartementaal beleid uit te bouwen waardoor de overheid verantwoording dient af te leggen ten aanzien van haar burgers door middel van een macro-economisch en sociaal beleid. De overheid dient extra aandacht te besteden aan een volledige analyse van en inzicht in de situatie van kinderen, als basis voor de uitwerking van interventies om de structurele oorzaken aan te pakken. Dit kan enkel door middel van transparante wetgeving, institutionele beoordelingen en hervormingen die inspelen op de behoeften van gezinnen en kinderen. Er dienen vooral algemene sociale beleidsmaatregelen uitgewerkt te worden die voor alle gezinnen in armoede (en dus ook hun kinderen) het verschil kunnen maken. Een kinderarmoedebeleid moet gericht zijn op gelijke ontplooiingskansen voor alle kinderen in plaats van een apart beleid voor kinderen in armoedesituaties. Wat niet betekent dat er geen extra aandacht kan gaan naar kinderen in maatschappelijk kwetsbare posities (personen met een handicap, allochtonen, (niet-)begeleide minderjarige asielzoekers, Romazigeuners,...). Deze doelgerichte maatregelen moeten echter passen in een geïntegreerde aanpak.

3 Aanpak binnen de verschillende domeinen ter bestrijding van kinderarmoede

1. Versterk gezondheid en toegang tot gezondheidszorg.
2. Investeer in een behoorlijke huisvesting.
3. Bestrijd ongelijkheid in/ door het onderwijs.
4. Versterk veiligheid en ontwikkelingskansen.
5. Stimuleer participatie.
6. Herverdeel voor een menswaardige levensstandaard.

Dit deel bevat voor elk recht de belangrijkste elementen van een strategie voor het realiseren van dat recht. We structureren het als volgt:¹²

1. Een overzicht van de relevantie van het recht in het kader van armoede en sociale uitsluiting;
2. Een schets van de reikwijdte of inhoud van het recht zoals neergelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind;
3. Een voorstel van concrete doelstellingen met betrekking tot elk recht. Voor elk doel worden een aantal (rudimentaire) indicatoren voorgesteld die kunnen helpen bij het vaststellen van de mate waarin deze doelstellingen kunnen bereikt worden in de tijd;¹³
4. Een voorstel van de belangrijkste kenmerken van een strategie voor de verwezenlijking van de bepaalde doelstellingen.

Voor elk recht leiden we de doelstellingen af uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Gezien de omvang van het recht, wat zijn de belangrijkste doelstellingen waarvan vervulling zou zorgen voor realisatie van dat recht voor alle kinderen?

De verwezenlijking van deze doelstellingen, voor alle rechten die relevant zijn voor de armoede vormt de finaliteit van een kinderrechtenaanpak binnen de armoedebestrijding.

¹² De leidraad voor het uitwerken van deze armoedebestrijdingsstrategie werd uitgewerkt in: OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 2004, *Draft Guidelines: A human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies*. [Http:// www.ohchr.org](http://www.ohchr.org)

¹³ Voor bepaalde doelstellingen zijn concrete indicatoren voorradig. Bij andere doelstellingen moet bijkomend onderzoek uitmaken of dergelijke indicatoren voorradig zijn, dan wel gecreëerd dienen te worden.

3.1. Versterk gezondheid en toegang tot gezondheidszorg

Het inherente recht op leven, en de plicht van de Staat het overleven en de ontwikkeling van het kind te garanderen (art.6);

Het recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en het recht op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen met bijzondere nadruk op eerstelijnsgezondheidszorg en preventieve gezondheidszorg, op gezondheidsvoorlichting en -educatie en op de vermindering van de kindersterfte. De verplichting van de Staat om te werken in de richting van het uitbannen van schadelijke traditionele praktijken. De nood aan internationale samenwerking met het oog op het realiseren van dit recht wordt beklemtoond.(art.24);

De Staten die partij zijn, nemen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden en met de middelen die hun ten dienste staan, passende maatregelen om ouders en anderen die verantwoordelijk zijn voor het kind te helpen dit recht te verwezenlijken, en voorzien, indien de behoefte daaraan bestaat, in programma's voor materiële bijstand en ondersteuning, met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting (art. 27.3).

3.1.1. Sociale ongelijkheid en gezondheidsrisico's

Mensen in de hoogste sociale categorieën genieten in sterkere mate van vooruitgang in de gezondheidszorg dan mensen uit de lagere sociale klassen.¹⁴ Lager op de sociale ladder betekent: vaker ziek, lagere overlevingskansen bij ernstige aandoeningen, langer leven met ernstige beperkingen, lagere sterfteleeftijd. *Sociale ongelijkheid* in gezondheid gaat gepaard met een *sociale gradiënt*: met het dalen op de sociale ladder, neemt een zwakkere gezondheid gradueel toe. Hoe lager iemand zich bevindt op de sociale ladder, hoe lager zijn/haar levensverwachting of de verwachting om gezond te leven.

Zelfs bij heel jonge kinderen is dit een feit. In een Gentse studie bij 384 kinderen tussen 24 en 35 maanden oud, stelden de onderzoekers meer zuigflescariës vast naarmate de kinderen zich lager op de sociale ladder bevinden. In vergelijking tot de hoogste sociale klasse hadden de kinderen uit de laagste klasse zelfs vier maal meer zuigflescariës.¹⁵ *Verschillen in leefgewoontes* verklaren dit gezondheidsverschil.

Sociale verschillen onderscheiden zich van biologische en genetische factoren omdat ze veroorzaakt worden en in stand gehouden worden door sociale processen zoals sociale uitsluiting of armoede. Zo liggen de perinatale gezondheids- en mortaliteitsrisico's hoger wanneer een kind geboren wordt in een gezin met een lage sociaal economische status.¹⁶ Of vindt men een significant hoger risico op sterfte van kinderen bij tienermoeders, bij Turkse en Marokkaanse moeders en bij alleenstaande moeders. Een sociaal verschil dat ondermeer door *ongelijke toegang tot de gezondheidszorg* wordt veroorzaakt.

Recent onderzoek van het Federaal Wetenschapsbeleid toont aan dat zowel de kloof in levensverwachting als in gezonde levensverwachting in België nog steeds

¹⁴ VAN DE GEUCHTE, I. & MAULET, N. & WILLEMS, S. & ROLAND, M. & DE MAESENEER, J., 2007, *Belgische initiatieven om de ongelijkheid in gezondheid te verkleinen. 1995-2006*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

¹⁵ WILLEMS, S. & VANOBBERGEN, J. & MARTENS, L. & DE MAESENEER, J., 2005, The independent impact of household and area based social determinants on early childhood caries (ECC): a cross-sectional study in inner city children, *Family and Community Health*, (28):2, 168-175.

¹⁶ VLAAMS AGENTSCHAP ZORG & GEZONDHEID, 2007, Geboorte en bevalling, <http://www.zorg-en-gezondheid.be>

toeneemt.¹⁷ De hoogste sociale groepen, die al een ruime voorsprong hadden op de andere sociale groepen, profiteren het meest van deze vooruitgang. De middelste groepen gaan er ook nog op vooruit, zij het in mindere mate dan de hogere klasse. Maar voor de laagste sociale groepen is er een totaal ander beeld: de (gezonde) levensverwachting stagneert of gaat zelfs achteruit.

Welke mechanismen zijn belangrijk in het ontstaan of in stand houden van sociale ongelijkheid in gezondheid?¹⁸

De plaats op de sociale ladder

Eens een bepaald welvaartspeil bereikt, geeft bijkomende economische groei geen aanleiding tot een betere volksgezondheid.

Maar het *verkleinen van de inkomensongelijkheid* gaat wel hand in hand met meer welzijn en een betere volksgezondheid. Alle burgers profiteren hiervan en de lagere sociale klassen zelfs in meerdere mate, waardoor de kloof in gezondheid langzaam dicht.¹⁹

Hoger op de sociale ladder betekent: meer macht en aanzien, betere werk- en leefomstandigheden. Hoe lager de sociale positie, hoe belangrijker de impact van het negatieve psychosociale factoren zoals zich waardeloos voelen, gestigmatiseerd worden, zich vernederd voelen of onrespectvol behandeld. Financiële problemen en strijd om te overleven veroorzaken stress. Deze stress beïnvloedt via biologische processen (verlaagd immuunsysteem en endocriene processen) en via een ongezonde levensstijl het gezondheidsniveau.

Hogere blootstelling aan gezondheidsrisico's

Slechte huisvesting, gevaarlijk werk, roken, alcoholmisbruik, weinig beweging, ... Materiële, psychosociale en gedragsgerelateerde factoren kunnen gezondheid negatief beïnvloeden.

Dat blijkt uit onderzoek bij laaggeschoolde jongeren. Ze hebben minder gezonde voedingsgewoonten en kwaliteitsvolle voeding, poetsen minder hun tanden, gebruiken minder een veiligheidsgordel, roken meer, zijn vaker dronken en gebruiken meer cannabis.²⁰ Ongezonde voeding en leefstijlgewoonten, vaak in combinatie met een inactieve levensstijl beïnvloedt medische risicofactoren zoals een hoger kankerrisico, vroegtijdige sterfte ten gevolge van hart- en vaatziekten, overgewicht en obesitas. Overgewicht is op zijn beurt gerelateerd aan diabetes type 2, tandcaries en osteoporose. Voedingsgewoonten beïnvloeden rechtstreeks de gezondheid van de mond, en die van de tanden in het bijzonder.

Een zelfde blootstelling aan gezondheidsrisico's geeft verschillende gevolgen

Een zelfde blootstelling aan bepaalde gezondheidsrisico's kan een verschillende impact hebben op gezondheid voor mensen uit verschillende sociale klassen. Zo toont bijvoorbeeld onderzoek in België aan dat het drankmisbruik of problematische drinken bij laaggeschoolden (7,3%) hoger ligt dan bij hooggeschoolden (6,5%). Ondanks dat het gemiddeld aantal geconsumeerde eenheden alcohol per week dubbel zo hoog ligt bij de hoogopgeleiden (4,4 gemiddeld aantal eenheden/week

¹⁷ VAN DE GEUCHTE, I. & MAULET, N. & WILLEMS, S. & ROLAND, M. & DE MAESENEER, J., 2007, *Belgische initiatieven om de ongelijkheid in gezondheid te verkleinen. 1995-2006*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

¹⁸ VAN DE GEUCHTE, I. & MAULET, N. & WILLEMS, S. & ROLAND, M. & DE MAESENEER, J., 2007, *Belgische initiatieven om de ongelijkheid in gezondheid te verkleinen. 1995-2006*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

¹⁹ WILKINSONS, R., & K. PICKET, 2009, *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, Allen Lane, 331p.

²⁰ STEENSENS, K., AGUILAR, L.M., DEMAYER, B. & P. FONTAINE, 2008, *Kinderen in armoede; Status quaestionis van het wetenschappelijk onderzoek voor België.*, Brussel, Interuniversitaire Groep Onderzoek en Armoede, POD Maatschappelijke Integratie.

bij laaggeschoolden versus 7,3 gemiddeld aantal eenheden/week bij hooggeschoolden).²¹

Levensloopeffecten

Hoe meer gezondheidsrisico's tijdens de levensloop, hoe groter het latere risico op ziekte of vroegtijdige sterfte. Problemen tijdens de kinderjaren kunnen bijdragen tot ziekte op volwassen leeftijd. Materiële levensomstandigheden op jonge leeftijd zijn zelfs zeer sterke voorspellers voor de gezondheid op volwassen leeftijd.

Opgroeien in een gezin met financiële stress verhoogd fysieke (hart en vaatziekten, respiratoire ziekten, obesitas, ...) en mentale gezondheidsrisico's op lange termijn. (Langdurige) stress kan aanleiding geven tot competentieverlies van de hersenen bij kinderen.

Peter Adriaenssens trekt aan de alarmbel. "*Niet handelen tegen armoede is een vorm van institutionele kindermishandeling.*" Vóór 6 jaar oud hebben (kinder) hersenen het sterkste potentieel om zich aan te passen. Als een jong kind niet geknuffeld, toegesproken, gestimuleerd, ... wordt, zijn er zones in de hersenen die niet geprikkeld worden en dus niet ontwikkelen.²²

Stressvolle of traumatische gebeurtenissen, financiële instabiliteit, weinig ondersteuning vanuit de onmiddellijke omgeving, blootstelling aan schimmels en andere schadelijke stoffen in overbevolkte slecht onderhouden huizen, gebrekkige cognitieve stimuli, ... hebben een negatieve impact op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.²³

Als kinderen één jaar worden hebben ze al een ontwikkelingsachterstand van één maand ten opzichte van leeftijdgenoten. Voor kinderen in een gezin van allochtone afkomst loopt dit op tot twee maanden.²⁴

Niet enkel baby's lopen specifieke risico's. Adolescente moeders en hun kind(eren) hebben (later) meer kans om in armoede te leven dan vrouwen die op oudere leeftijd moeder worden en hun kinderen.²⁵ Zwanger worden op jonge leeftijd komt meer voor bij meisjes uit arme allochtone gezinnen of bij tieners met weinig aspiraties rond studie en carrière.

Verschillen in de sociale en economische gevolgen van ziekte

Er wordt vastgesteld dat kinderen uit inkomensarme gezinnen een lager geboortegewicht hebben en leven in ongezondere leef- en woonomstandigheden. Ze zijn daardoor vatbaarder voor aandoeningen met een hoger aantal doktersbezoeken en eventuele hospitalisaties met bijkomende druk op het huishouden. Verhoogde kosten voor medische zorg zijn het gevolg. De combinatie werk en gezin wordt bemoeilijkt. Waardoor het verwerven van een menswaardig inkomen wordt gehypothecerd. Door de onmogelijkheid tot werken bevordert dit sociale isolatie, uitsluiting, verlies in kwaliteit van leven en verlies in mentale weerbaarheid.

²¹VAN DER HEYDEN J, GISLE L, DEMAREST S, DRIESKENS S, HESSE E, TAFFOREAU J., 2010, Gezondheidsenquête België, 2008. Rapport I - Gezondheidstoestand, Operationele Directie Volksgezondheid en surveillance, 2010; Brussel: Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid. <http://www.iph.fgov.be>

²² Toespraak Peter Adriaenssens tijdens voorstelling Jaarboek Armoede 2008: Activering geen wondermiddel tegen armoede., 17 december 2008.

²³ DE BOYSER, K. Armoede en deprivatie tijdens de eerste levensjaren: ontbrekende schakel in het armoedeverhaal? In: VRANKEN, J., G. CAMPAERT, D. DIERCKX & A. VAN HAARLEM (red.), 2009, *Arm Europa, over armoede en armoedebestrijding op het Europese niveau*, Leuven: Acco, Oases, 253-262

²⁴ MEURS, P., 2008, Een vroege goede start gaat lang mee., in VRANKEN, J., et al., *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2008.*, Leuven:Acco, p. 139-153

²⁵ DE WILDE, M., 2007, Tienerzwangerschappen in België in cijfers van 1996 tot 2005, *Tijdschrift voor Sociologie*, 29, 1, pag. 89-103. Tienerzwangerschappen zijn de laatste tien jaar licht gestegen (in 2005: 8,5 per 1000 meisjes) terwijl het aantal tienerbevallingen lichtjes is gedaald (in 2005: 4,5 per 1000 meisjes).

3.1.2. Werken aan een zo goed mogelijke gezondheid en gezondheidszorg

Het recht op een zo goed mogelijke gezondheid is niet gelijk aan het recht op gezond zijn. De overheid kan immers geen bescherming bieden tegen elke mogelijke oorzaak van een slechte gezondheid.

Waar het om draait is het recht op gebruik van een verscheidenheid aan faciliteiten, goederen, diensten en voorwaarden die nodig zijn voor de realisatie van het hoogste haalbare niveau van gezondheid en welzijn. Het gaat om toegang tot de gezondheids- en welzijnszorg en de onderliggende determinanten van gezondheid en welzijn, met inbegrip van de toegang tot drinkbaar water, voldoende en veilig voedsel, voldoende sanitaire voorzieningen en huisvesting, gezonde milieumomstandigheden, en de toegang tot gezondheidsgerelateerde informatie en vorming.

Het recht op gezondheid bevat ook vrijheden zoals het recht op controle op het eigen lichaam, met inbegrip van reproductieve gezondheid en het recht om vrij te zijn van interventies, zoals de vrijheid van niet-consensuele medische behandeling.

Gezondheids- en welzijnszorg en met uitbreiding ook de jeugdzorg moeten toegankelijk zijn voor iedereen zonder discriminatie. Ze moeten met name bereikbaar, betaalbaar, bekend, beschikbaar en begrijpbaar zijn. Vooral het recht op informatie is hierbij van enorm belang. Dit houdt in dat elk kind het recht heeft om informatie te zoeken en te verkrijgen met respect voor de privacy.

Het recht op voedsel houdt in dat voedsel in voldoende hoeveelheid beschikbaar moet zijn én aan de kwaliteitseisen moet voldoen waardoor de voedingsbehoeften van alle individuen in een vorm die cultureel aanvaardbaar is, bevredigd worden. Deze toegankelijkheid van voeding omvat zowel de economische en fysieke toegankelijkheid. Economische toegankelijkheid, in de zin dat ouders en opvoedingsverantwoordelijken over voldoende inkomsten moeten kunnen beschikken voor de aankoop van adequate voeding op een dusdanig niveau dat de bevrediging van andere basisbehoeften niet het gedrang komen. Fysieke toegankelijkheid impliceert dat voldoende en aangepast voedsel toegankelijk moet zijn voor iedereen, in het bijzonder de meest kwetsbaren kinderen: jonge kinderen, zieke kinderen en kinderen met een handicap, ... Het recht op voldoende voedsel omvat ook voedselveiligheid en voedselzekerheid. Voedselveiligheid impliceert dat voedsel vrij moet zijn van schadelijke stoffen, slechte milieuhygiënische of andere oorzaken. Voedselzekerheid betekent het ontbreken van kwetsbaarheid voor ondervoeding, of het risico om slachtoffer te worden van honger door middel van wijzigingen in de persoonlijke of externe omstandigheden uit te bannen.

Belangrijk om de sociale ongelijkheid in gezondheid via het beleid aan te pakken is dat men een onderscheid maakt tussen *factoren die gezondheid bepalen* en *factoren die sociale ongelijkheid in gezondheid verklaren*. Naast de relatief onveranderbare geslachts-, leeftijds- en genetische factoren zijn het de sociale, economisch en omgevingsfactoren die de gezondheid van individuen bepalen. Ze omvatten de leefomstandigheden waarin mensen wonen en werken en de sociale structuren die aan de basis hiervan liggen: de persoonlijke gedrags- en leefstijlfactoren (roken, beweging, voedingspatronen,...), gezondheidsnormen in de directe leefomgeving (buurt, familie, vrienden,...), leef- en werkomgeving of de toegankelijkheid van de gezondheidszorg die gezondheid gaan bepalen. Samen met de algemene gezondheidsgerelateerde maatschappelijke tendensen, spelen ook nog de sociaal economische situatie en de vervuiling van het leefmilieu hierbij een bijkomende rol.

3.1.3. Hoofddoelstellingen en indicatoren

— **Doel 1: Toegang tot kwaliteitsvol voedsel met adequate voedingswaarde**

Indicator: proportie van kinderen die onvoldoende proteïnerijk voedsel tot zich nemen

Indicator: proportie kinderen die onvoldoende micronutriënten tot zich nemen

— **Doel 2: Toegang tot kwaliteitsvolle eerstelijnsgezondheidszorg en jeugdhulpverlening**

Indicator: aantal eerstelijnsdiensten per 1000 kinderen per regio

Indicator: aandeel bevolking dat gezondheidszorgen uitstelt omwille van financiële redenen, totaal en naar gezinnen met kinderen

Indicator: evolutie van wachtlijsten in jeugdpsychiatrie – jeugdhulpverlening

— **Doel 3: Toegang tot medische zorg**

Indicator: evolutie budgetuitbesteding gezondheids promotie en sensibilisatie medische zorg

3.1.4. Belangrijkste strategieën

Gezondheid via geïntegreerd beleid versterken

Financiële hulp, hulp bij huisvesting, hulp bij renovatie, toegang tot energie, ... Algemene sociale maatregelen versterken het levensniveau van kwetsbare gezinnen. Dit soort algemene maatregelen is ook cruciaal om gezondheidsproblemen terug te dringen.

Extra onderzoek is wel nodig om de relatie tussen gezondheid, armoede en sociale uitsluiting bij kinderen verder uit te klaren en beleid hierop af te stemmen.

Gezonde voeding op school bevorderen

Via een systeem van schoolmaaltijden leveren we een bijdrage tot versterking van toegang tot *gezonde, betaalbare en kwaliteitsvolle voeding*. Warme maaltijden op school zijn een algemene sociale maatregel. Maar voor kinderen in armoede kan dit aanbod het verschil maken.

De kwaliteit van schoolmaaltijden verdient ook aandacht. In 2001 bleek volgens Testaankoop nog zestig procent van de onderzochte scholen te vette en onevenwichtige maaltijden te serveren.²⁶ Door deskundig advies van diëtisten kan dit verbeteren.

Scholen kunnen bovendien een belangrijke rol spelen in gezondheids promotie: frisdrankautomaten vervangen door gratis water, beweging in naschoolse activiteiten promoten, fruitconsumptie aanmoedigen. Laat kinderen en jongeren via de leerlingenraad hier ook zelf aan meewerken.

Naast aandacht voor gezonde voeding op school, vragen we dat voedselbanken expliciet rekening houden met wat kinderen aan gezonde voeding nodig hebben.

Jonge moeders extra ondersteunen

Tienermoeders lopen een hoog armoederisico. Velen haken af van school. Pas als hun kind(eren) de peuterleeftijd voorbij zijn, groeit er bij de moeders weer interesse in een bijkomende opleiding (al dan niet arbeidsgericht).

Tienermoeder verdienen als specifieke doelgroep de nodige aandacht binnen de arbeidsbemiddeling. Naast arbeidsbemiddeling suggereren we extra huisvestingsmaatregelen. Centra voor Integrale Gezinszorg (CIG's) hebben lange wachtlijsten. Diensten voor begeleid zelfstandig wonen zijn niet altijd voorbereid op een jongere en een kind.

²⁶ TEST GEZONDHEID, 2001, *Schoolmaaltijden*, oktober, nr. 45.

Mijn ouders kunnen de dokter niet betalen die een verlenging moet regelen voor mijn logopedie. Het OCMW wil niet tussenkomen. Nu krijg ik de zorg niet meer waar ik recht op heb.

(Maron, 12 jaar)

In de gezondheidszorg hebben kinderen rechten die afgeleid zijn van die van hun ouders. Als ouders dus niet in orde zijn met hun ziekenfonds, krijgen kinderen ook geen terugbetaling. Daardoor krijgen zij ook niet de zorg die ze nodig hebben. Dit moet veranderen.

(Medewerker van een ziekenfonds)

Wijkgezondheidscentra versterken

Wijkgezondheidscentra staan synoniem voor ambulante, laagdrempelige, bereikbare, betaalbare en multidisciplinaire eerstelijns geneeskunde.

Een wijkgezondheidscentrum ontvangt een vast bedrag per maand, berekend op de gemiddelde kostprijs van alle patiënten in België. Het krijgt dus steeds hetzelfde maandelijks forfait per ingeschreven patiënt, ongeacht de frequentie van het aantal consultaties. Deze maatregel werkt zowel preventief als kostenbesparend. Wijkgezondheidscentra zijn immers niet gebaat bij veelvuldig patiëntenbezoek, omdat ze maandelijks een vast bedrag per patiënt krijgen. Belangrijker is om patiënten via preventieve zorg gezond te houden in plaats van ze tot medische consumptie aan te zetten.

Nog al te vaak denken mensen, wanneer ze tandpijn hebben, dat gaat wel over. En het gaat inderdaad over, maar nadien treden er complicaties op. En dan is het te laat en moeten tanden worden getrokken. Er zijn weliswaar tandprothesen. Maar die zijn gewoonweg te duur voor veel patiënten.

(Tandarts)

In wijkgezondheidscentra biedt men minimaal twee medische disciplines aan: vaak kinesitherapie en dieetleer. Jammer genoeg zijn er in wijkgezondheidscentra geen tandartsen. Waarom tandverzorging niet opnemen binnen het pakket van basisgezondheidszorg, gezien de problematische tandhygiëne bij vele kansarmen?

Ook de geestelijke gezondheidszorg zou binnen deze gezondheidscentra een plaats moeten krijgen. Met een vlottere toegang tot ambulante geestelijke gezondheidszorg creëren we immers een belangrijke schakel in de nazorg en een schakel in de preventie voor residentiële zorg.

Derdebetalersregeling uitbreiden

Bij de regeling betalende derde betaalt men als patiënt enkel nog het remgeld. Vele huisartsen zijn hiervan echter niet op de hoogte en zien de regeling als een aantasting van hun inkomen. Bijkomende sensibilisering dringt zich hierbij op.

Als we de regeling betalende derde veralgemenen voor kinderen en jongeren, verhogen we de toegang tot de eerstelijnsgezondheidszorg. De drempel om zelf naar de huisarts te stappen blijkt vaak te hoog als een jongere zonder medeweten van de ouders de hulp van een arts nodig heeft. Vaak gaat het om problemen rond seksualiteit (pilvoorschift, SOA-test, zwangerschapsonderzoek,...) maar er kunnen ook andere intieme zaken opduiken die jongeren liever buiten medeweten van ouders met een arts bespreken. Voor jongeren die het daarnaast ook nog financieel moeilijk hebben is de stap wellicht nog groter.

Bij tandartsen is sinds 1 mei 2009 basistandverzorging gratis voor kinderen en jongeren onder de 18 jaar. Deze regeling is alleen van kracht bij de zogenaamde geconventioneerde tandartsen die zich ertoe verbinden om niet meer te vragen dan de honoraria die vastgesteld werden in de overeenkomst met de ziekenfondsen.

Uit de praktijk blijkt ook dat lang niet iedereen op de hoogte is van het gratis pre-financieren van tandverzorging tot de leeftijd van 18 jaar. Met sterkere sensibilisering via de huisarts en CLB versterken we dit aanbod van gratis tandverzorging.

Mijn zus heeft het financieel en emotioneel heel moeilijk en daardoor zorgt ze niet altijd even goed voor haar kinderen. Mijn neefje had allang een bril nodig, maar kreeg die nooit van mijn zus. Ik ben meter van de jongen en ben met hem naar de oogarts geweest toen hij hier een paar dagen logeerde en we zijn een bril gaan kopen. Ik heb hem gezegd dat het een geschenkje was om mijn zus niet in verlegenheid te brengen.

Tante van Jens (12 jaar)

Hogere tussenkomst voor gespecialiseerde zorgen

Gespecialiseerde zorgen zoals kinesithérapie, logopedie, orthofonie, tandverzorging, oogverzorging, ... hebben een preventief effect naar de toekomst. Voor de kinderen waarvan de ouders het OMNIO-statuut genieten, kunnen we een hogere tussenkomst voorzien.

Ik volg al enkele jaren een alleenstaande vrouw en haar zoon voor budgetbegeleiding. De vader is overleden. Moeder werd onlangs gecollocerd en opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. De 16-jarige tiener belde me in paniek op. Hij zat al enkele dagen helemaal alleen thuis. Blijkbaar bekommert niemand zich om zijn situatie. Ik begrijp niet dat hier niet meer coördinatie tussen de verschillende diensten mogelijk is.

(OCMW-medewerker)

Een gezin met 3 kinderen kreeg een negatief advies van de Raad van State. Ze verbleven in het Klein Kasteeltje. Volgens de asielwetgeving vervalt hun recht op opvang, dus het gezin werd op straat gezet. Het gezin stapte naar het OCMW voor materiële hulp. Het OCMW contacteerde de DVZ om een nieuw opvangcentrum te zoeken, maar er bleek nergens plaats voor te zijn. Er ontstond een polemiek tussen Fedasil en het OCMW, waarbij ze beide de verantwoordelijkheid voor de opvang van dit gezin naar elkaar schuiven. Het resultaat is dat dit gezin op straat staat.

(Advocaat)

OCMW en jeugdhulp: drempels verlagen

OCMW's kunnen samen met de gemeente en de belangenverenigingen sterker inspelen op de behoeften van kinderen en jongeren. Dankzij het Vlaams participatiedecreet liggen er kansen om betere lokale netwerken op te zetten, zodat kansarme kinderen en jongeren meer kunnen participeren. Te weinig mensen weten dat men bij het OCMW terecht kan voor aanvullende financiële ondersteuning voor culturele en vrijetijdsactiviteiten voor de kinderen. Dit aanbod staat los van het leefloon. Maar vaak heeft het OCMW een te negatief imago en is de drempel hoog.

Kansarme kinderen en jongeren hebben het vaak extra moeilijk om de juiste informatie te vinden of om gebruik te maken van de jeugdhulp. Het gebrek aan toegankelijke hulp- en dienstverlening wordt ons niet alleen bevestigd via onze contacten met het werkveld. Eigen onderzoek over de toegankelijkheid van de hulp- en dienstverlening van minderjarigen bevestigen grotendeels deze conclusies.²⁷

²⁷ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2007, *Toegankelijke Jeugdhulpverlening? Deel 1: Kwalitatief onderzoek tot de ontwikkeling van de vragenlijst*. KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2007, *Toegankelijke Jeugdhulpverlening? Deel 2: 3000 minderjarigen bevraged*. <http://www.kinderrechten.be>

Toegankelijke dienstverlening naar alle kinderen en jongeren veronderstelt ook extra aandacht voor kansarmere groepen. Het zou goed zijn als hulpverleningsvoorzieningen aantonen dat een bepaald percentage van de doelgroep die ze bereiken kansarm is. Dit vraagt wellicht andere methodieken zoals een meer 'vindplaatsgerichte benadering' om naar de doelgroepen toe te stappen.

Om toegankelijkheid te verhogen kunnen we hulporganisaties (JAC, CLB, KJT, ...) vanuit gerichte communicatie naar de maatschappelijk kwetsbaarste jongeren bekend maken. Zowel de bereikbaarheid, als de beschikbaarheid (uitgebreidere openingsuren 's avonds en in het weekend) en de begrijpbaarheid (welke hulp biedt welke hulporganisatie?) van het aanbod verdienen extra aandacht. Stevige sectorale samenwerking zal de toegankelijkheid eveneens versterken.

3.1.5. Overzicht van de belangrijkste strategieën

- Geïntegreerde aanpak van gezondheidszorg: verhogen van gezinsinkomen moet samengaan met kostenvermindering aan gezondheidszorg;
- Toegankelijke, kwaliteitsvolle gezonde voeding aanbieden via schoolmaaltijden;
- Jonge moeders extra ondersteunen;
- Toegankelijke, kwaliteitsvolle gezondheidszorg aanbieden door veralgemening regeling betalende derde en uitbreiding forfaitaire systeem van wijkgezondheidscentra;
- Sensibilisering van bestaan van systeem geconventioneerde tandartsen;
- Hogere tussenkomsten voor gespecialiseerde zorgen voor ouders met OMNIO-statuut;
- Sensibilisering en vorming over kinderarmoede voor OCMW's en jeugdhulpverlening;
- Aangepaste methodieken om toegankelijkheid van jeugdhulpverlening te verhogen voor kinderen en jongeren in armoede

3.2. Investeer in een behoorlijke huisvesting

De Staten die partij zijn, nemen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden en met de middelen die hun ten dienste staan, passende maatregelen om ouders en anderen die verantwoordelijk zijn voor het kind te helpen dit recht te verwezenlijken, en voorzien, indien de behoefte daaraan bestaat, in programma's voor materiële bijstand en ondersteuning, met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting (art. 27.3).

3.2.1. Slechte huisvesting: constitutief voor armoede

Slechte huisvesting betekent niet enkel ontoereikende infrastructuur (gas, water, elektriciteitsvoorzieningen, rioleringsverontreiniging, schimmels, ...) maar ook overbevolking en onveiligheid van personen en goederen. Slechte huisvesting weerspiegelt - en verdiept - ontbering. Wonen in een gevaarlijke en ongezonde omgeving is constitutief voor armoede. Kinderen ervaren scherp de nadelige impact van hun preciaire woonomstandigheden.

Bovendien is er een nauw verband tussen woonomstandigheden en gezondheidsrisico's.

3.2.2. Werken aan het recht op behoorlijke huisvesting

Eng bekeken is het recht op behoorlijke huisvesting: een dak boven je hoofd. Maar het is meer dan dat. Waar het om draait is het recht om ergens in veiligheid, vrede en menswaardigheid te leven.

- *Juridische huurzekerheid*: ouders en hun kinderen kunnen genieten van wettelijke bescherming tegen gedwongen uitzetting, intimidatie en andere bedreigingen;
- *Leefbaarheid*: huisvesting biedt ouders en hun kinderen voldoende ruimte en bescherming;
- *Locatie*: de omgeving is veilig en gezond en er is toegang tot scholen, gezondheidszorg, vervoer en andere diensten;
- *Economische toegankelijkheid*: de kosten voor huisvesting is in evenwicht en brengt in het gezinsbudget andere basisbehoeften niet in het gedrang;
- *Fysieke toegankelijkheid*: de infrastructuur is voor elk gezinslid toegankelijk en aangepast, er zijn slaapkamers voor jongens en meisjes, voldoende ruimte voor grote gezinnen, aanpassingen in functie van lichamelijke handicap en de geestelijke gezondheid;
- *Culturele aanvaardbaarheid*: huisvesting is cultureel aanvaardbaar voor de ouders en hun kinderen en weerspiegelt hun culturele voorkeuren;
- *De beschikbaarheid van diensten, materialen, faciliteiten en infrastructuur* die essentieel zijn voor gezondheid, veiligheid, comfort en voeding, zoals veilig drinkwater, sanitaire voorzieningen en wasfaciliteiten.

3.2.3. Hoofddoelstellingen en indicatoren

— Doel 1: Toegang tot aangepaste woning met basiscomfort

Indicator: percentage van wachtenden op een sociale woning

Indicator: percentage woningen met 2 of meerdere structurele problemen of tekorten

Indicator: percentage woningen aangepast aan personen met een handicap

— **Doel 2: Toegang tot sociale woningen, aandacht voor inwonende kinderen en alleenstaande jongeren**

Indicator: aantal sociale woningen bewoond door alleenstaanden met kinderen

Indicator: aantal sociale woningen bewoond door alleenstaande jongeren

Indicator: aantal sociale woningen bewoond door grote gezinnen.

— **Doel 3: Toegang tot huursubsidies of gezinskorting**

Indicator: aantal huursubsidies bij gezinnen met kinderen ten laste

Indicator: aantal huursubsidies bij alleenstaande jongeren

— **Doel 4: Geen uithuiszetting van kinderen**

Indicator: aantal bemiddelingen bij uithuiszettingen van gezinnen met kinderen ten laste

— **Doel 5: Extra bescherming tegen afsluiten van gas, water en elektriciteit**

Indicator: aandeel van de bevolking dat achterstallen heeft op de nutsfacturen, totaal en naar gezinnen met kinderen

Indicator: aantal afsluitingen van nutsvoorzieningen, totaal en naar gezinnen met kinderen

Indicator: aantal plaatsingen van budgetmeters, totaal en naar gezinnen met kinderen.

Indicator: aandeel van de bevolking dat gedurende 12 maanden voor de bevraging achterstallige betalingen had voor nutsvoorzieningen, totaal en naar gezinnen met kinderen.

3.2.4. Belangrijkste strategieën

We huren een sociale woning, maar we hebben maar recht op twee slaapkamers. Een voor mijn ouders en een voor mij en mijn 4-jarige zus. Ik vind dat niet leuk. We hebben een groter appartement gevraagd, maar de huisvestingsmaatschappij zegt dat ik pas recht heb op een eigen kamer vanaf 10 jaar. (Kenneth, 9 jaar)

Ik ben een alleenstaande moeder van twee kinderen. Ik kom net rond met mijn inkomen. De sociale huisvestingsmaatschappij belooft me al maanden een woning. Sinds deze winter huur ik een appartement dat in een zo erbarmelijke staat is dat het een gevaar vormt voor mijn kinderen. (Moeder van Saartje en Annelies, beiden 1 jaar oud)

Geïntegreerde aanpak: verlaag huisvestingskost

Uit een budgetstudie bij een 17-tal type gezinnen die werkloos zijn en een huis huren blijkt dat huisvesting een behoorlijke hap van het standaardbudget opsoupeert.²⁸ Gemiddeld genomen nemen de huisvestingskosten zoals huur, verbruikerskosten, onderhoud en herstel gemiddeld 45% van alle kosten voor hun rekening. Bij éé noudergezinnen met een jong kind lopen ze zelfs op tot meer dan de helft van het budget. Indien deze werkloze gezinnen echter het geluk hebben om een woning te huren op de sociale huisvestingsmarkt, dan daalt het aandeel in het totale budget van deze kosten met 15% (voor koppels) tot 25% (voor alleenstaanden). Uit de studie blijkt ook dat in vergelijking met een gezin zonder kinderen, een gezin met kinderen aankijkt tegen een meerkost van 259 euro tot 564 euro afhankelijk van de leeftijd van de kinderen en de gezinssituatie.

Deze cijfers laten er geen twijfel over bestaan: investeren in huisvesting kan een structurele oplossing bieden in de strijd tegen armoede. De discussie over het verhogen van het minimuminkomen moet dus samengaan met het verminderen van

²⁸ STORMS, B. & K. VAN DEN BOSCH, 2010, Budgetstandaard legt de lat voor menselijke waardigheid., *Pow Alert*, jaargang 36, 1, pag. 8 - 16.

de kosten verbonden aan huisvesting (en energie); naast andere kosten in de gezondheidszorg, onderwijs, welzijn, ...

Sociale woningen uitbreiden

Voor alleenstaanden met kinderen en voor grote gezinnen is er in de sociale huisvesting extra capaciteit nodig. Voor de grootste risicogroepen blijkt er gewoon te weinig aanbod. Woningen hebben te weinig slaapkamers om bijvoorbeeld jongens en meisjes apart te laten slapen.

Of de huisvesting is niet berekend op gezinnen met meer dan vier kinderen. Strikte toepassing van de 'regel van rationele bezetting' speelt grote gezinnen parten. Sociale huisvestingsmaatschappijen zijn bijvoorbeeld niet bereid een woning met 4 slaapkamers toe te wijzen aan een gezin met vijf kinderen omdat ze geen slaapkamer per kind kunnen voorzien. Het sociale huisvestingsbeleid zou hier flexibeler moeten inspelen op de gezinsbehoeften.

Binnen sociale huisvesting is er ook nood aan extra speel-, opvang- en ontmoetingsruimtes voor kinderen en jongeren.

Kinderen van *gescheiden ouders* zijn bij één van de ouders gedomicilieerd. Hierdoor verliest de andere ouder vaak het recht op een sociale woning doordat hij of zij geen personen ten laste kan ingeven. De andere ouder is op veel duurdere private huur aangewezen, waar voor hetzelfde budget veel minder woonaccommodatie wordt aangeboden. Naast financiële problemen leidt dit ook tot huisvestingsproblemen als de kinderen bij de andere ouder verblijven.

Waarom gescheiden ouders niet beide het recht geven hun kinderen in te brengen in de voorwaarden tot de toegang tot een sociale woning?

Als de woningmarkt in Vlaanderen voor 25 of 30 procent uit sociale woningen zou bestaan, dan heb je een fundamenteel andere woningmarkt. Nederland, waar de sociale woningmarkt veel groter is, heeft een van de laagste armoedepercentages van Europa. Ze zitten bij de top, samen met Tjechië en Zweden. Ook door het fenomeen van de huursubsidies die men daar heeft.

*Jan Vrancken*²⁹

Huursubsidie uitbreiden

De huursubsidie is momenteel te laag en te beperkt in tijd. Een uitbreiding van de huursubsidie gekoppeld aan een prijs-kwaliteitbeleid dringt zich op. Hierdoor worden verhuurders gestimuleerd om kwaliteitsvolle woningen aan te bieden en reguleert dergelijke uitbreiding dat de prijzen van minder kwaliteitsvolle woningen meer betaalbaar worden.

Gezinsgrootte in acht nemen bij noodlevering

Ook al is er geen strikte verhouding tussen het aantal gezinsleden en het verbruik, vanuit onze aandacht voor het recht van kinderen als deel van het gezin vragen wij dat bij een noodlevering de hoeveelheid energie aan de gezinsgrootte wordt aangepast. Kinderen maken deel uit van het gezin. Door de gezinsgrootte in aanmerking te nemen voor de bepaling van de hoeveelheid bij het recht op noodlevering, wordt aan kinderen als autonome dragers van rechten in het gezin een plaats gegeven.

De minimale inhoud en kwaliteitseisen van het voorafgaand sociaal onderzoek kunnen wettelijk worden vastgelegd en het onderzoek naar de concrete gevolgen van de afsluiting op de leefsituatie van de kinderen kan hier verplicht deel van uitmaken.

²⁹ DE ZUTTER, J, 2010, Gratis kinderopvang is een evidentie. Interview met Jan Vrancken, armoedespecialist, *Sampol*, 5, pag. 26-37.

Vandaag bestaat er enkel voor elektriciteit en gas een beschermingssysteem met noodlevering. Ook op het vlak van water zou een systeem van noodlevering moeten worden uitgewerkt. Het Vlaamse ontwerpbesluit 'algemeen waterverkoopreglement' biedt hiertoe te weinig garanties. De OCMW's vragen dat de watermaatschappijen de hulpverlening meer en vlugger inschakelen bij wanbetaling, in plaats van beroep te doen op een incassobureau of gerechtsdeurwaarder.

Energieleveranciers verrekenen de verplichte korting voor gratis hoeveelheid elektriciteit niet steeds automatisch aan bij de eindafrekening. Dit door een gebrek aan gegevens over de gezinssamenstelling, die gebaseerd is op het rijksregisternummer. Gezinnen kunnen dit rechtzetten als ze dit melden aan hun leverancier. Probleem is dat niet iedereen op de hoogte is van deze maatregel. Slechts 68% van de ondervraagde gezinnen wist recht te hebben op gratis elektriciteit.³⁰ Als gezinnen vaak verhuizen vallen ze vaak door het net. Bijkomende sensibilisering van deze maatregel dringt zich dan ook op.

De huisbaas wil ons weg omdat we de huur niet altijd kunnen betalen. We hebben het financieel heel moeilijk. Met de huisbaas waren we eerst overeengekomen dat we mochten blijven tot de zomervakantie omdat dat met de kinderen gemakkelijker was. Maar nu is hij naar de rechter gestapt. De vrede-rechter heeft een uitspraak gedaan waardoor we op 1 april het huis moeten verlaten. We hebben een ander huis gevonden, maar kunnen er pas in juli in. Waar moeten wij in tussentijd terecht met de kinderen? Wat gebeurt er als we er toch blijven wonen tot juli?

(Gezin met 3 kinderen)

Het OCMW zou bij uithuiszetting verplicht moeten worden om bij aanwezigheid van kinderen effectieve bemiddeling en oplossingsgerichte begeleiding te voorzien.

Ik heb een kamer gehuurd en ben alleen gaan wonen na alle conflicten met mijn moeder. Mijn vader betaalde onderhoudsgeld voor mij sinds hun scheiding. Nu ik niet meer thuis woon geeft hij niets meer. Ik heb dat geld nodig om te kunnen leven.

(Kaat, 17 jaar)

Ik woon sinds kort alleen. Mijn ouders zijn gescheiden. Ik heb zowel een tijdje bij mijn moeder als bij mijn vader gewoond, maar dat was te moeilijk. Mijn vader geeft me nu op eigen initiatief wat geld om van te leven en mijn kindergeld. Mijn moeder betaalde vroeger alimentatie aan mijn vader. Maar nu weigert ze om iets te geven omdat ik niet meer bij mijn vader woon.

(Karine, 17 jaar)

Kwetsbare jongvolwassenen extra ondersteunen

Wetgeving rond minderjarigen is onvoldoende afgestemd op het feit dat jongeren vanaf een bepaalde leeftijd soms wel op eigen benen moeten staan en zelf rechtshandelingen moeten stellen. Het huidige wettelijk kader vertoont hier tal van inconsequenties. Zo bestaat er wel een hulpverleningskader voor zelfstandig wonen voor jongeren vanaf 17 jaar maar het is onduidelijk of de federale wetgeving het sluiten van een huurcontract door minderjarigen toelaat. Voor het aangaan van een arbeidscontract door een minderjarige bestaat er een wettelijk kader, maar voor een huurcontract niet. Het recht op een minimuminkomen als je als minderjarige

³⁰ VREG, 2009, *Resultaten enquête particulieren 2009 Gedrag & ervaringen van huishoudelijke afnemers op de vrijgemaakte Vlaamse energiemarkt* RAPP-2009-11, <http://www.vreg.be>

alleen woont is niet voorzien in de Leefloonwet. Terwijl een 16-jarige die alleen woont wel zelf de kinderbijslag ontvangt.

Als jongeren zelfstandig hun leven moeten uitbouwen en niet op steun van hun familie kunnen rekenen, lopen ze een ernstig risico om in een uiterst kwetsbare situatie terecht te komen.³¹ Een betaalbare en goede woning huren voor deze jongeren is problematisch. We vragen dat minderjarigen wettelijk recht hebben op een huursubsidie en een installatiepremie en dat de toegang in de sociale huur voor minderjarigen als recht wordt gewaarborgd. Verder zou het recht op leefloon voor minderjarigen die zelfstandig wonen afdwingbaar moeten zijn. De individuele onderhoudsplicht tussen ouders en kinderen is een fundamenteel maatschappelijk gegeven, maar als het tussen ouders en kinderen misloopt blijkt dat er een maatschappelijk vangnet ontbreekt.

Waarom sociale rechtsbescherming niet op de sociale noodsituatie van het kind of de jongere afstemmen, ongeacht de minder- of meerderjarigheidsleeftijd? Het sociaal huurstelsel en het recht op maatschappelijke integratie zou voor alle jongeren in een sociale noodsituatie toegankelijk moeten zijn. De meest kwetsbare jongeren in begeleid zelfstandig wonen zouden als bijzondere doelgroep extra bescherming moeten krijgen.

Ook op het vlak van studiefinanciering en kinderbijslag moet het beleid een tandje bij steken.³²

3.2.5. Overzicht van de belangrijkste strategieën

- Geïntegreerde aanpak van huisvestingsbeleid: verhogen van gezinsinkomen moet samengaan met kostenvermindering aan huisvesting;
- Verhogen van het aanbod van sociale woningen met extra aandacht voor alleenstaande en grote gezinnen;
- Uitbreiding en optrekken van de Vlaamse huursubsidie;
- Rekening houden met gezinsgrootte voor de bepaling van de hoeveelheid noodlevering energie en water;
- Effectieve bemiddeling en begeleiding bij uithuiszetting voor gezinnen met kinderen;
- Afstemming sociale wetgeving voor jongeren die zelfstandig leven willen uitbouwen.

³¹ Een overzicht van het beleidskader en de verschillende sociale maatregelen is te vinden in de documentatiemap "BZW tussen de regels. Een praktisch overzicht van steunmaatregelen naar jongeren die zelfstandig wonen", 2007, <http://www.osbj.be>

³² KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2009, *Sociale rechtsbescherming voor minderjarigen*, advies 2008-2009, 3, <http://www.kinderrechten.be>

3.3. Bestrijd ongelijkheid in/door het onderwijs

Het recht van het kind op onderwijs en de plicht van de Staat er voor te zorgen dat tenminste lager onderwijs gratis en verplicht is. De discipline op school moet gehandhaafd worden op een wijze die de menselijke waardigheid van het kind weerspiegelt. De noodzaak van internationale samenwerking met het oog op het realiseren van dit recht wordt benadrukt (art.28.1)

De erkenning door de Staat dat het onderwijs dient gericht te zijn op de ontplooiing van de persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene. Het onderwijs moet ook gericht zijn op het bevorderen van respect voor de grondrechten van de mens en op het ontwikkelen van respect voor de culturele en nationale waarden van het kind zelf en van anderen (art 29.1).

3.3.1. Onderwijs = sleutelinstrument

Onderwijs is het sleutelinstrument waarmee kinderen (en volwassenen) zich van armoede kunnen bevrijden. De uitoefening van het recht op onderwijs is een randvoorwaarde voor het uitoefenen van andere mensenrechten, zoals het recht op arbeid, gezondheid en participatie.

Gebrek aan onderwijs vormt ook een dimensie van armoede. Dat blijkt uit het hoge percentage vroegtijdige schoolverlaters of het hoge aandeel van laag secundair onderwijs geschoolden bij mensen in armoedesituaties. Strategieën voor armoedebestrijding moeten volop aandacht geven aan de verwezenlijking van het recht op onderwijs en ervoor zorgen dat kinderen in kansarmoede als eerste profiteren van een verbeterde toegang tot onderwijs.

3.3.2. Werken aan het recht op onderwijs

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind bepaalt het recht op onderwijs op een relatief nauwkeurige wijze. Naast het verstrekken van gratis en verplicht basisonderwijs voor alle kinderen, hebben Staten een verplichting, vrij en gelijk secundair onderwijs in te voeren (met inbegrip van beroepsopleiding) voor iedereen en gelijke toegang tot het hoger onderwijs te voorzien op basis van capaciteiten.

Gelijkheid en non-discriminatie zijn belangrijke aspecten van het recht op onderwijs. Staten moeten voorrang geven aan de gelijke toegang voor kwetsbare groepen, zoals kinderen met een handicap, minderheden en vluchtelingen.

De kwaliteit van het onderwijs richt zich op de ontwikkeling van het meest volledige potentieel van het kind ter voorbereiding op een verantwoord leven in een vrije samenleving. Dit alles in een geest van tolerantie en respect voor de mensenrechten, voor het natuurlijke milieu, voor de ouders van het kind en voor de culturele identiteit.

Naast deze positieve verplichtingen om het recht op onderwijs te vervullen, hebben Staten een verplichting om de vrijheid van schoolkeuze van ouders (en kinderen) te respecteren conform hun religieuze en morele overtuigingen.

3.3.3. Hoofddoelstellingen en indicatoren

— **Doel 1: Toegang tot voorschoolse stimuleringsprogramma's**

Indicator: aantal gesubsidieerde stimuleringsprogramma's?

— **Doel 2: Aantal leerlingen per klas verminderen in het basisonderwijs**

Indicator: aantal kleuters – lagere school kinderen per klas per school

— **Doel 3: Schoolkosten tot een minimum beperken**

Indicator: kostprijs per kind per opleiding

— **Doel 4: Gelijke toegang tot secundair onderwijs**

Indicator: aandeel 15-jarigen met geletterdheidsniveau 1 of minder

Indicator: aandeel vroegtijdige schoolverlaters (die niet in opleiding zijn).

— **Doel 5: Armoedebeleid ontwikkelen op elke school**

(Indicator: aantal vormingen armoede in opleidingen)

3.3.4. Belangrijkste strategieën

Als kinderen met minder financieel en vooral cultureel kapitaal naar school komen, vertrekken ze van een ongelijke startpositie. Voeg daarbij het feit dat heel wat kansarme kinderen daardoor op school ook ongelijk worden behandeld. En het eindresultaat is: ongelijkheid.

Uit onderzoek blijkt dat:³³

- reeds in de eerste kleuterklas kinderen van laaggeschoolden, alleenstaande, allochtone en/of niet werkende ouders aanzienlijk later starten met het kleuteronderwijs dan anderen;
- kinderen van wie de moeder slechts een getuigschrift van het lager onderwijs heeft, in Vlaanderen vijfmaal méér kans hebben op vertraging in het eerste leerjaar dan kinderen van hooggeschoolde ouders. Tegen het zesde leerjaar is die verhouding opgelopen van 5 tot 7.2;
- kinderen met een laaggeschoolde moeder hebben 8 tot 10 maal méér kans om in het BLO te belanden dan kinderen van hooggeschoolden;
- studieoriëntering: de zogenaamde B-klas is bedoeld voor kinderen die zonder getuigschrift het Lager Onderwijs verlaten.³⁴ Dankzij een betere omkadering hoopt men deze kinderen na een jaar te laten aansluiten bij de A-stroom ofwel door te laten stromen naar het tweede beroepsvoorbereidende jaar dat daarna uitmondt in het beroepssecundair onderwijs (BSO). Uit onderzoek blijkt dat 1 op 3 kinderen met een laaggeschoolde moeder belandt in dergelijke B-klas tegenover minder dan 5% van de kinderen van hooggeschoolde moeders;
- ongekwalificeerde uitstroom: gemiddeld bedraagt het percentage jongeren dat het (voltijdse) secundaire onderwijs verlaat zonder diploma of getuigschrift in Vlaanderen iets meer dan 15%! Heeft de moeder slechts een getuigschrift van lager onderwijs dan loopt dit cijfer op tot 29% tegenover 3% bij hoogopgeleide moeders.

³³ NICAISE, I., 2009, Ongelijkheid en sociale uitsluiting in het onderwijs: een onuitroeibare kwaal? In: NICAISE, I. & DESMEDT, E. (red.) *Gelijke kansen op school: het kan! Zestien sporen voor praktijk en beleid*. Mechelen: Plantyn, pag. 21 - 53.

³⁴ Men mag maar maximum zeven jaar in het Lager Onderwijs volmaken: in de praktijk blijkt dat kansarme kinderen na een aantal jaren in de het derde of vierde leerjaar worden 'opgegeven' om dan zonder getuigschrift naar de B-klas in het Secundair Onderwijs te leiden. Als ze ook daar niet vorderen of uitgeblust geraken eindigen deze jongeren zelfs zonder getuigschrift van Lager Onderwijs hun schoolloopbaan.

Voorschoolse stimulering versterken

Hoe vroeger hoe beter: om gelijke kansen te creëren kan men er niet vroeg genoeg met beginnen. Dit kan door voorschoolse educatieve programma's (stimuleringsprogramma's) op te starten. In dit geval stelt men een structureel vacuüm vast. Kind & Gezin voorziet in opvolging van voornamelijk welzijns- en gezondheidsgerelateerde problemen van jonge kinderen al dan niet via de kinderopvang. Culturele bagage wordt daarbij echter niet of te weinig aangereikt die kinderen kunnen voorbereiden op een schoolse carrière, kortom naar de voorbereiding van de kleuterschool. De vraag dringt zich dan ook op of er geen betere samenwerking kan gerealiseerd worden tussen onderwijs en kinderopvang.

Inspirerend is het Nederlandse programma Kaleidoscoop, gericht op kinderen in de leeftijd van 2,5 tot 6 jaar in de peuterspeelzaal en de basisschool. Deze kinderen hebben laag tot zeer laag opgeleide ouders, zowel allochtoon als autochtoon in achterstandssituaties. Voorschoolse educatieve programma's kunnen de leemte opvullen tussen het kleuteronderwijs en welzijn (K&G). Vlaanderen staat op dit gebied nog bijna nergens. Ervaring leert dat overgang voor vele kansarme kinderen problematisch is. Er bestaan al enkele good-practices (voorbeeld: Dienst voor gezinsbegeleiding De Tuimel in Berchem) waar samen met ouders al doende peuters gestimuleerd worden en gezinnen begeleid en gevormd worden. Het nut van dergelijke laagdrempelige opvoedingsondersteuning via lokale projecten wordt bevestigd door de vele vragen die via de opvoedingswinkels, en -telefoon over onderwijs gesteld worden. Op voorwaarde dat de opvoedingsondersteuning ouders in armoede laat voldoen aan hun opvoedingsverantwoordelijkheden. Uit de praktijk blijkt dat vele vragen van kansarme ouders geproblematiseerd worden door de "middenklasse"-georiënteerde opvoedingswinkels en doorgeschoven worden naar de hulpverlening, waardoor dergelijke ouders niet meer bereid zijn deze ondersteuning op te zoeken uit schrik hun kinderen geplaatst te zien. Omgekeerd moet de uitbouw van stimuleringsprogramma's met de nodige aandacht gebeuren. Het is de vrees van de armoedebeweging dat de kloof met de middenklasse nog groter wordt als in die stimuleringsprogramma's middenklasse kinderen zitten die daarvoor nog meer voorsprong nemen. De kwaliteit van deze stimulering moet m.a.w. gegarandeerd worden voor alle kinderen.

Instapleeftijd verlagen

We steunen de vraag van de armoedebeweging om de instapleeftijd vanaf 5 jaar verplicht te maken op voorwaarde dat er gelijke kansen gecreëerd worden. Dit zou gepaard moeten gaan met het sensibiliseren van ouders over het belang van kleuteronderwijs. Vaak zijn ouders zich niet bewust van de taal- en cultuurverschillen. Zijzelf hebben vaak een problematische schoolcarrière achter de rug. Het verplichten kan enkel als men het nut daar van inziet en men niet verplicht wordt tot taaltesten. De allochtone gemeenschap voelt zich hierin bijzonder geïsoleerd.

Kleinere klassen

Kleinere klassen in het basisonderwijs zorgen ervoor dat er meer aandacht kan gaan naar elk individueel kind, wat nodig is om vaardigheden te vergroten.

Bijkomende financiële ondersteuning

Ook scholen zelf hebben een belangrijke rol. Zo kunnen we scholen extra werkmiddelen geven. Of scholen stimuleren om voorschotregelingen uit te werken als leerlingen het financieel moeilijk hebben en afbetalingen toe te laten om de kosten te spreiden. Scholen zouden ook transparant moeten zijn over de uitgavenposten zodat ouders met financiële problemen niet voor verrassingen komen te staan. Tijdig informeren kan dergelijke verrassingen vermijden.

Bijkomende financiële ondersteuning voor gezinnen met armoederisico voor schoolvervoer, schooluitrusting, handboeken, computer, verplichte buitenschoolse

activiteiten kunnen ook extra steun betekenen. Het bezitten van een computer is geen luxe meer. Naast het feit dat een computer steeds meer noodzakelijk wordt om huistaken te verrichten; maakt het gebruik van internet, games, chatlijnen, ... steeds meer deel uit van de leefwereld van kinderen en jongeren. Geen toegang hebben tot deze multimedia wereld betekent dan ook buitengesloten worden. Ook de praktijk dat studietoelagen worden ingehouden bij hardnekkig spijbelen is nefast voor vele gezinnen in armoede. De (financiële) problemen worden er alleen maar groter op.

Schoolkosten tot een minimum beperken

Schoolkosten tot een minimum beperken kan door het effectief gratis verplicht maken van het basisonderwijs en van de eerste graad van het secundair onderwijs. Maar is kosteloosheid geen mythe?³⁵ Zeker het secundair onderwijs is duur, maar een BSO of een TSO-opleiding is algemeen nog duurder dan een ASO-opleiding. We vragen een evaluatie van de praktijk rond de maximumfactuur bij het aanrekenen van kosten. Verschillende ouders melden ons niet op de hoogte te zijn van wat kan aangerekend worden en wat niet.

*Voor een uitstapje naar Walibi hebben wij geen geld. Via de school en met groepskorting, wordt dit eventwel betaalbaar; maar nu stellen we vast dat dit buiten de grenzen van de maximumfactuur valt. Mijn kinderen moeten nu ook dat pleziertje missen.
(Ontgoochelende ouder)*

*Voor het busvervoer vraagt de school om een Buzzy-Pass aan te schaffen via de school. We hebben voor onze dochter echter een Buzzy-Pass met de voordelige voorwaarden van grote gezinnen. De school weigert die te aanvaarden voor het busvervoer. Het abonnement dat zij aanbieden, is veel te duur voor ons.
(Vader van Sandra, 10 jaar)*

Daarnaast zijn er ook nog grote verschillen tussen richtingen, tussen scholen en zelfs per studiejaar. Elke jongere moet kunnen studeren wat hij/zij graag wil leren. Er zou dus een studietoelagesysteem moeten komen op maat van elke leerling, aangepast aan de reële kosten. Dergelijk studietoelagesysteem zou ook automatisch moeten toegekend worden. Complexe aanvraagprocedures schrikken ouders af.

*We hebben twee kinderen die naar school gaan in het lager onderwijs. We hebben een lijstje gekregen van schoolbenodigdheden die we moeten kopen. Maar we hebben gehoord dat onderwijs gratis moest zijn en de school zelf materiaal voorziet. We begrijpen het niet goed meer.
(Moeder van twee kinderen)*

³⁵ Er wordt onderscheid gemaakt tussen 1. Kosten die gepaard gaan met het bereiken van de eindtermen en het nastreven van de ontwikkelingsdoelen. (geen kosten). 2. Kosten die gepaard gaan met activiteiten of verplichte materialen die niet noodzakelijk zijn voor de eindtermen en ontwikkelingsdoelen en waarvan de ouders het te besteden bedrag niet zelf kunnen bepalen. (een scherpe maximumfactuur). 3. Kosten voor meerdaagse extramuros activiteiten. (een minder scherpe maximumfactuur). 4. Kosten die buiten de vorige drie categorieën vallen en die de school aan ouders kan doorrekenen, mits opname in de bijdrageregeling en mits de kostprijs voor de ouder in verhouding is tot de geleverde prestatie door de school. 5. Kosten die gepaard gaan met het naar school gaan van een kind, maar die ouders normaal gezien niet aan de school betalen, aangezien het gaat om zaken die op de vrije markt aangekocht worden. Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, art. 27, gewijzigd bij decreet van 6 juli 2007.

Transparant inschrijvingsbeleid

Diverse maatregelen in het kader van het Gelijke Onderwijs Kansendecreet (GOK) verhinderen dat leerlingen op basis van herkomst of kansarmoede werden geweigerd. Uit de praktijk en klachten die ons bereiken blijkt dat toch steeds heel wat 'allochtone - kansarme' ouders moeilijkheden ervaren om hun kinderen in te schrijven in hun school van hun keuze. Gelukkig maken systematische bijstellingen van het GOK-decreet het voor scholen steeds moeilijker om leerlingen te weigeren. Toch blijven kordate en aanvullende maatregelen noodzakelijk om de toepassing het GOK-decreet te verbeteren. Er blijken nog steeds scholen te zijn die geen bewijs afleveren van weigering tot inschrijving, die geen bewijs leveren van waarborg tot inschrijving, die ontradingstechnieken toepassen, ...³⁶ Correcte toepassing van het inschrijvingsrecht (experimenten om wachtrijen en kampeertoestanden te vermijden) vraagt nog steeds de nodige energie.³⁷

We dringen aan op meer transparantie van het inschrijvingsbeleid. Zo moet het criterium "buurt" gekoppeld worden aan een tweede inschrijfperiode waarin scholen verplicht worden voorrang te geven aan GOK-leerlingen. Als men effectief in Vlaanderen de kansen van kansarmen leerlingen wil verhogen, dan gaan deze leerlingen in hun buurt verplicht voor op alle andere leerlingen.

Waarom voor alle scholen in Vlaanderen geen 'gemeenschappelijke inschrijfperiodes' vastleggen? Het zou de inschrijving voor ouders en scholen eenvoudiger en transparanter maken. Concurrentie tussen scholen zou ook verminderd worden. Men kan ook beter informeren en ondersteunen. Dit kan bevorderd worden door zo ruim mogelijk de inschrijvingsperiodes publiek te maken via scholen, CLB's, LOP's, studie-informatiebureau's en aangepaste communicatiestrategieën per doelgroep (allochtonen, ...). De voordelen van een transparant inschrijvingsbeleid liggen voor de hand: een bewustere en betere school- en studiekeuze, minder tijdsverlies, minder dubbele inschrijvingen, minder ontgoochelingen, een grotere betrokkenheid van ouders en leerlingen, minder schoolse mislukkingen, ...

Inleven in armoedecultuur

Het onderwijzend personeel komt vaak uit de middenklasse waarbinnen het schuldprincipe: "eigen schuld dikke bult" vrij gangbaar is. Inleven in armoedecultuur kunnen we aan leerkrachten, CLB-medewerkers, verpleegkundigen, ... bijbrengen via vorming, via curriculum-uitbreiding in de opleidingen. Ook de administraties zouden extra werk kunnen maken van de ervaringsdeskundigen armoede bij de opmaak van het beleid (aanspreekpunten).

Afdwingbaar recht op studiebegeleiding

Tot slot pleiten we voor een afdwingbaar recht op studiebegeleiding en ondersteuning. Als men studietijd op school veralgemeent, is dat in het belang van wie er het meest nood aan heeft.

Bij langdurige afwezigheid (bijvoorbeeld wegens ziekte of bepaalde problematiek eigen aan de gezinssituatie) ontbreekt er momenteel een vangnet van studiebegeleiding om achterstand op te vangen. Het gebeurt wel, maar is te veel afhankelijk van de goodwill van leerkrachten en leerlingen en (financiële) ondersteuning van de ouders (bijscholing).

Als ouders en leerlingen meer ondersteuning krijgen, lopen we minder risico dat de schoolloopbaan hun kansen hypothekeert. Dit kan door meer multidisciplinaire dienstverlening / bredeschoolprojecten (huistakenbegeleiding, gezinsondersteuning, jeugdwelzijnswerk, sport, gezondheidszorg, ...) te voorzien doorheen de

³⁶ Niet alleen bij inschrijvingen gebeuren onregelmatigheden. Scholen gebruiken een uitschrijving als vorm van sanctie om kansarmen te weigeren; men levert geen diploma af tot zolang de schoolrekeningen niet betaald worden;...

³⁷ Bron: Inschrijvingsrecht. Standpunten en voorstellen Federatie Marokkaanse Verenigingen, Unie van Turkse Verenigingen. <http://www.minderhedenforum.be>

schoolloopbaan. Zo ondersteunen we ouders in hun opvoedingsverantwoordelijkheden en hun educatieve competenties en stimuleren we kinderen in hun groeikansen.

3.3.5. Overzicht van de belangrijkste strategieën

- Geïntegreerde aanpak van onderwijsbeleid: verhogen van gezinsinkomen moet samengaan met kostenvermindering aan onderwijs;
- Bijkomende financiële ondersteuning voor schoolvervoer, schooluitrusting, handboeken, computer, extra-curriculaire activiteiten, ...;
- Studietoelagesysteem op maat van elke leerling met automatische toekenning;
- Evaluatie van de praktijk van de maximumfactuur en het bevorderen van transparantie van schoolkosten;
- Laagdrempelige opvoedingsondersteuning via voorschoolse educatieve programma's, verlaging van instapleeftijd en via kleinere klassen in het basisonderwijs;
- Transparanter inschrijvingsbeleid en recht op studiebegeleiding;
- Vorming en opleiding van onderwijzend personeel over armoede.

3.4. Versterk veiligheid en ontwikkelingskansen

De plicht van de Staat tot respect voor de rechten en verantwoordelijkheden van ouders en de ruimere familie om het kind leiding te geven overeenkomstig zijn of haar groeiende capaciteiten (art 5.);
Het recht te worden beschermd tegen inmenging in de privacy, het gezinsleven, de woning en de correspondentie, evenals tegen smaad en laster (art.16);
De verplichting van de Staat om kinderen te beschermen tegen elke vorm van mishandeling door ouders of door andere personen die verantwoordelijkheid dragen voor de zorg voor het kind, en om in verband hiermee preventieve maatregelen te nemen en behandelingsprogramma's op te zetten(art.19);
Het verbod op foltering, wrede behandeling of bestraffing, doodstraf, levenslange gevangenisstraf en onwettige gevangenschap of vrijheidsberoving. De principes van gepaste behandeling, scheiding van volwassen gedetineerden, contact met de familie en toegang tot rechtshulp en andere bijstand (art.37);
Het recht van kinderen, die worden verdacht van of veroordeeld wegens het plegen van een misdrijf, op respect voor hun mensenrechten en, in het bijzonder, op het genot van alle aspecten van een eerlijke rechtspleging, met inbegrip van rechtsbijstand en andere bijstand bij de voorbereiding en het voeren van zijn of haar verdediging. Het principe dat het gebruik van gerechtelijke procedures en van plaatsing in een inrichting moeten worden vermeden telkens wanneer dit mogelijk en passend is (art 40).

3.4.1. Psychosociale veiligheid: basis voor ontwikkeling

Naast financiële, economische en sociale onzekerheid, ervaren kinderen en jongeren ook sterk de negatieve impact van slechte behuizing, marginalisering en verschillende vormen van discriminatie. Kinderen in armoedesituaties blijken ook meer kans te lopen op ervaringen met fysiek en psychisch geweld; niet alleen in hun nabije leefomgeving maar ook in hun buurt.

Persoonlijke veiligheid versterken is voor kinderen cruciaal. Opgroeien in een veilige, liefdevolle en warme omgeving is een basisvoorwaarde.³⁸

Waar het om gaat is: de nood aan liefde en veiligheid, de behoefte aan nieuwe ervaringen, de behoefte aan lof, erkenning en positieve feedback en tot slot een nood aan graduele uitbreiding van verantwoordelijkheden.

3.4.2. Werken aan een veilige kindertijd

Financieel hebben we het niet breed. Mijn dochter heeft het daar emotioneel moeilijk mee. Vorige week vertelde de klastitularis voor de hele klas dat ze haar rapport niet kreeg omdat nog niet alle schoolrekeningen betaald zijn. Mijn dochter schaamde zich dood.
(Moeder van Claudine, 15 jaar)

Het recht op persoonlijke veiligheid is een mensenrecht onafhankelijk van het recht op persoonlijke vrijheid. Als individuen of groepen onderworpen zijn aan gewelddadige aanvallen, pesterijen, intimidatie of ernstige discriminerende behandelingen heeft de overheid de verplichting om een minimum niveau van bescherming voor hun leven, integriteit en persoonlijke veiligheid te voorzien.

³⁸ VAN THIELEN, L. & N. STORMS, 2009, Het budget veilige kindertijd. In: STORMS, B. & K. VAN DEN BOSCH (Red.), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een Budgetstandaard voor Vlaanderen*. Leuven: Acco, pag. 239 - 266.

3.4.3. Hoofddoelstellingen en indicatoren

— **Doel 1: Beperk instroom in bijzondere jeugdzorg**

Indicator: aantal eerste maatregelen in de BJZ totaal en opgesplitst naar kansarmoede

— **Doel 2: Nood aan radicale scheiding tussen gerechtelijke en maatschappelijke hulp**

Indicator: aantal lopende maatregelen misdrijf omschreven feiten – problematische opvoedingsituaties door jeugdrechtbank en Comité voor Bijzondere Jeugdzorg

3.4.4. Belangrijkste strategieën

Problematische leefsituatie ondersteunen

Kinderen en jongeren in armoedesituaties worden vaak geconfronteerd met een veelheid aan problemen. Ze wonen vaker in een onveilige buurt en in huizen met een laag comfort. Ze worden vaker geconfronteerd met geweld, zowel binnen als buiten het gezin. Ze leven in alleenstaande gezinnen die het financieel niet breed hebben. Ze voelen zich op school negatief bekeken omdat ze niet de juiste kledij dragen. Ze komen niet aan de bak in het verenigingsleven omdat ze geen lidgeld of inschrijvingsgeld kunnen permitteren. Kortom, ze voelen zich nergens thuis. Ze ervaren discriminatie en worden in hun mogelijkheden beknot.

Hoe kinderen hier ondersteunen? In de eerste plaats durven we aandacht vragen voor bijkomende financiële ondersteuning. Is het leefloon voor een ouder met kinderen toereikend? Zijn uitkeringsbedragen voldoende afgestemd op de gezinssamenstelling?

Volgende praktijksituaties leggen enkele nijpende knelpunten bloot.

*We hebben hier een aanvraag van een vrouw die samen met haar twee kinderen omwille van partnergeweld in ons vluchthuis wenst opgenomen te worden. Het probleem is dat ze dit niet kan bekostigen. Haar leefloon is net voldoende om haar dagprijs te betalen, maar die is ontoereikend om de opvang van haar kinderen te financieren. Ook met het kindergeld kan de opvang niet gegarandeerd worden. Zouden we de opvang van de kinderen niet kunnen financieren via Jongerenwelzijn en de kinderen als “possers” erkennen?
(Medewerkster Opvangtehuis)*

De aanwezigheid van kinderen heeft tot gevolg dat het leefloon ontoereikend wordt en dat kinderen met het oog op aanvullende financiering als “een opvoedingsprobleem” worden gedefinieerd.

Het voorbeeld hierna toont een gelijkaardige problematiek bij scheiding.

*Als een ouder sterft, heeft het kind recht op een wezenbijslag (300 euro) bovenop de kinderbijslag zolang de overblijvende ouder geen nieuw gezin vormt. Als een echtpaar uit elkaar gaat, vader de kinderen nooit ophaalt, er niet naar om kijkt en geen onderhoudsgeld betaalt, dan krijgt de vrouw helemaal geen bijpassing tot het bedrag van het wezenbijslag. Waarom dit verschil tussen kinderen van weduwen en kinderen van gescheiden vrouwen met een onwillige ex-partner?
(Advocate)*

Hoe kijken we naar gezinsgrootte, naar financiële tegemoetkoming voor kinderen? Moeten we geen vragen stellen bij het feit dat men al te vaak naar een hulpverleningskader grijpt om problemen van bestaanszekerheid op te vangen? Dreigt er geen fundamentele verwarring op te treden tussen de notie problematische “opvoedingssituatie” en problematische “leefsituatie”?

Plaatsingen via gerechtelijke jeugdbijstand zijn explosief toegenomen. Kinderen die in een gezin met minstens één gezinslid met een leefloon of een invaliditeitsuitkering wonen krijgen vaker een maatregel in het kader van de bijzondere jeugdzorg opgelegd.³⁹ Hetzelfde geldt voor kinderen die in een achtergestelde stadbuurt wonen.

De meeste kinderen zijn 13 jaar of ouder als er een maatregel van de bijzondere jeugdzorg valt. Maar welke ondersteuning was er dan voordien? Welke bijstand of hulp was er voorafgaand aan de interventie in het kader van de bijzondere jeugdzorg?

Wat vertelt de voorgeschiedenis van het gezin? Werd er op hulp beroep gedaan? Werd er hulp geweigerd? Was er geen hulp voorhanden? Inzicht in het voortraject kan ons helpen om het verband te onderzoeken tussen armoede en een maatregel in het kader van de bijzondere jeugdzorg.

Gebrek aan ondersteuning leidt al te vaak tot spanningen tussen hulpverleners en ouders. Terwijl begrip, samenwerking, gezamenlijke evaluatie en dialoog nodig zijn voor het welslagen van een interventie en de overgang naar gerechtelijke jeugdhulp.

*Eén van onze leerlingen is na de paasvakantie niet meer naar school gekomen. Uiteindelijk bleek hij geplaatst in een gesloten instelling naar aanleiding van financiële problemen thuis. Maar hij is helemaal geen probleemjongere. Zijn gezinssituatie is niet ideaal, maar daar moet hij niet voor gestraft worden. Hoe kan dat zomaar? Kunnen wij iets doen?
(Leerkracht van Jean, 15 jaar)*

3.4.5. Overzicht van de belangrijkste strategieën

- Geïntegreerde aanpak garanderen van een veilige kindertijd: verhogen van gezinsinkomen moet samengaan met kostenvermindering voor vrijetijdsbesteding, inschrijvingsgelden, onderwijskosten, ...;
- Evaluatie van maatregelen in kader van bijzondere jeugdzorg over de motieven voor genomen maatregelen en over de overgang van onderhandelende hulp naar verplichte hulp.

³⁹ STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, 2009, *Deel 1. een bijdrage aan politiek debat en politieke actie*, <http://armoedebestrijding.be>

3.5. Stimuleer participatie

Het kind heeft het recht informatie te verkrijgen of bekend te maken en zijn of haar mening uit te drukken, tenzij dit de rechten van anderen zou schenden (art.13);

Het recht van kinderen met anderen samen te komen en verenigingen op te richten of er zich bij aan te sluiten, tenzij dit de rechten van anderen zou schenden (art. 15);

Het recht te worden beschermd tegen inmenging in de privacy, het gezinsleven, de woning en de correspondentie, evenals tegen smaad en laster (art.16);

Het recht van het kind op vrije tijd, spel en deelname aan culturele en artistieke activiteiten (art 31).

3.5.1. Maatschappelijke uitsluiting maakt arm

Wie maatschappelijk en politiek aan de kant staat heeft meer kans op armoede. En armoede maakt meer kwetsbaar voor sociale uitsluiting en politieke marginalisering. Mensen betrekken bij openbare aangelegenheden en inschakelen in besluitvorming moet daarom een integraal onderdeel uitmaken van een armoedestrategie.

Informatie is essentieel voor effectieve deelname. Het is zelfs noodzakelijk voor gelijke toegang tot onderwijs, om werk te verkrijgen, voor toegang tot gezondheidszorg, toegang tot rechtbanken en de politieke besluitvorming. Recht op informatie is dus een essentieel recht van de mens, niet alleen om actief deel te nemen maar ook om mislukkingen te overwinnen.

3.5.2. Werken aan participatie

Het recht op informatie geeft de overheid de verplichting om aan kinderen en jongeren en hun vrij gekozen vertegenwoordigers, alle relevante informatie over gouvernementele activiteiten en diensten te voorzien. Het gaat dan over informatie over toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, diensten voor arbeidsbemiddeling, sociale zekerheid, rechtsbedeling en de politieke besluitvormingsprocessen. Vanuit procedureel oogpunt, heeft de overheid de specifieke verplichting te voorzien in alle relevante informatie in de fasen van de voorbereiding, de uitvoering en bij het toezicht houden op een armoedebestrijdingsstrategie.

Het recht op vrijheid van meningsuiting garandeert het recht van kinderen en jongeren en hun vertegenwoordigers ook het recht om hun mening te uiten over armoedebeleidspunten.

Informatie moet op maat van kinderen en jongeren aangeboden worden.

3.5.3. Hoofddoelstellingen en indicatoren

— **Doel 1: Empoweren van kinderen: nood aan armoedebeleving vanuit perspectief van kinderen**

Indicator: aantal onderzoeksprojecten die handelen over kinderarmoede

— **Doel 2: Toegang tot georganiseerde vrijetijdsactiviteiten en vakantie**

Indicator: aantal gezinnen dat zich geen week vakantie kunnen veroorloven, totaal en naar gezinnen met kinderen

Indicator: sociaaleconomische verschillen in participatie aan sportieve, culturele en recreatieve activiteiten, totaal en naar gezinnen met kinderen

— **Doel 3: Ondersteuning van jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren**

Indicator: aantal gesubsidieerde proeftuinen met jongeren in armoede

3.5.4. Belangrijkste strategieën

Waar kan ik terecht voor ...?

Voorlichtingscampagnes kunnen ervoor zorgen dat kinderen en jongeren weten welke overheidsdiensten gericht zijn op armoedebestrijding. Het is nodig te informeren over gratis toegang tot onderwijs, toegankelijke gezondheidszorg, sociale zekerheidsdiensten, het justitieel apparaat en andere diensten.

Kinderen aan het woord laten

Participeren kinderen voldoende aan de formulering, uitvoering en monitoring van de armoedebestrijdingsstrategieën? *Belevingsonderzoek* naar de leefsituatie van kinderen en jongeren in armoede kan inspirerend werken om vanuit hun perspectief een armoedebestrijdingsbeleid uit te tekenen. Ook binnen de armoedebeweging zou het thema kinderarmoede meer ingang moeten kunnen vinden of aangevoerd worden.

Afstemming jeugd-welzijn

Maatschappelijke participatie van kinderen en jongeren in armoede bevorderen, vraagt *een betere afstemming tussen het Vlaams Welzijnsbeleid en het Jeugdbeleid*. Er blijkt nood aan een beleid voor jongeren boven de 12 jaar die geconfronteerd worden met een complexe problematiek. Maar jongerenwerkingen binnen de armoedebeweging vallen systematisch buiten financieringsbronnen. Deze jeugdorganisaties vragen om *structurele erkenning* en ondersteuning.

Jeugdwerkers fungeren immers als ankerfiguren. Zij winnen vertrouwen en zijn actief beschikbaar, zowel voor kinderen als voor ouders. Ze ondersteunen en indien nodig verwijzen ze door naar andere diensten en organisaties. Dit vraagt een lange termijn engagement, wat haaks staat op een korte termijn subsidiëringsbeleid (momenteel lopen er projecten van 1 tot 3 jaar). Als jeugdwerkers afhaken, dreigen kinderen en jongeren hun interesse te verliezen wegens het gebrek aan vertrouwensfiguren.

Veranker jeugdwerk

Jeugdwerk met kinderen en jongeren in armoede is waardevol op zich. Kinderen voelen er zich welkom en thuis. Jeugdwerkers leggen mee de basis voor een groeiend zelfvertrouwen en een positiever zelfbeeld. Dit zijn basisvoorwaarden om zich te “empoweren” en om maatschappelijk te participeren.

Waarom via subsidiecriteria jongeren steeds weer naar het “mainstream” of reguliere jeugdwerk toeleiden? Wat niet betekent dat het jeugdwerk in deze werkingen geen bruggen dient te slaan naar andere jongeren in het reguliere jeugdwerk, naar

ander diensten en organisaties, of naar andere jongeren in maatschappelijke kwetsbare posities. Een actieve opstelling, in dialoog met elkaar, naar de buitenwereld is nodig om actief te werken aan een emancipatie en maatschappelijke participatie van deze kinderen en jongeren.

Ook het reguliere jeugdwerk kan een tandje bijsteken. Besteden jeugdhuisen en jeugdverenigingen voldoende aandacht aan kinderen en jongeren in armoedesituaties? We kunnen aandacht voor armoede binnen het jeugdwerk versterken via vorming.

Versterk toegankelijkheid en mobiliteit

Kortingsmogelijkheden voor *cultuurparticipatie* leveren positieve ervaringen rond deelname aan sport, cultuur en andere vrijetijdsactiviteiten.

Ook OCMW's kunnen via het participatiedecreet financieel ondersteunen. Het probleem is evenwel dat deze kortingsvormen vaak enkel gelden voor een beperkt aantal activiteiten binnen de grenzen van de respectievelijke stad of gemeente. Vaak blijft het aanbod ook beperkt tot cliënten van het OCMW. Via tussenkomst van het OCMW kunnen kinderen bijvoorbeeld aan een gehalveerd tarief met Bloso op sportkamp. Er wordt echter te weinig gebruik van gemaakt.

Waarom geen algemeen niet stigmatiserend kortingssysteem uitbouwen, zoals *een algemene vrijetijdskaat* die in heel Vlaanderen gebruikt kan worden? Het kan kinderen, jongeren en ouders aanmoedigen om aan sport, cultuur en vrije tijd te participeren. Financiële drempels (toegangsprijzen) zijn echter niet de enige hinderpaal. Ook diverse andere randvoorwaarden dienen vervuld te worden. Op vlak van mobiliteit zou er nog veel kunnen verbeteren. Kinderen die buiten de stad wonen, komen minder makkelijk toe aan vrijetijdsactiviteiten. Uit ons onderzoek in 2004 bleek bijvoorbeeld dat de samenwerking tussen gemeenten en De Lijn om grote groepen tieners te vervoeren naar zomertrekpleisters zoals Grabbelpas-dagen en festivals, uitzonderlijk goed werkt.⁴⁰ De Lijn zou dus meer personeel en middelen moeten kunnen krijgen om tieners naar hun vrijetijdsplekken te vervoeren, zoals ze bijvoorbeeld ook extra middelen krijgt voor de belbussen. Het openbaar vervoer zou ook verder moeten aangepast worden aan de noden van tieners. Bijvoorbeeld: meer opstapplaatsen én meer bussen en trams, de uurregelingen ook aan tieners aangepast, de aansluiting met andere vervoermiddelen vlotter, ook 's nachts (zeker op uitgaansavonden) meer openbaar vervoer, de sociale veiligheid voor de gebruikers moet gegarandeerd zijn, er moet een betere doorstroming zijn langs vrije busbanen, de fiets moet mee kunnen op de trein, de mogelijkheid om de fiets te combineren met het openbaar vervoer moeten bevorderd worden, enzovoort. Het wegwerken van financiële en praktische participatiedrempels, via het creëren van een reductiekaart heeft geen zin zonder de nodige *investeringen in bekendmaking en toeleiding* op maat van kinderen en jongeren in armoede. Hiermee worden alle initiatieven bedoeld die de niet-materiële participatiedrempels wegwerken. Dit bestaat in het ideale geval uit promotie - informatie - begeleiding - nabespreking of bijsturing. Het is de verantwoordelijkheid van de vrijetijdsector om de nodige aandacht te hebben voor diversiteit in de publiekswerking.

Kinderen van asielzoekers, waarvan de procedure nog loopt, kunnen geen volwaardig lid worden van een sportvereniging. Ze kunnen zich wel aansluiten bij de club, maar ze kunnen geen wedstrijden spelen en ze zijn niet verzekerd. Dat is een schending van hun recht op vrijheid van vereniging. (Jeugdwerker)

⁴⁰ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2004, *De kliksonplatformteksten. 35.542 tienermeningen...en nu?* <http://www.kinderrechten.be>

Financiële drempels, verwachtingen en eisen die gesteld worden om te kunnen deelnemen... Tal van drempels verhinderen dat kinderen en jongeren aan sport deelnemen. Zowel op financieel (naast de lidgelden gaat het hier ook over aankoop van de nodige kledij, ...), fysiek, praktisch, psychologisch, ... moet er worden bijgestuurd. Bij de realisatie van nieuwe en renovatie van oude sportinfrastructuur door publiek private samenwerking blijkt de eis voor een rendabele infrastructuur te primeren op sociale bekommernissen. Dit houdt een gevaar in van ontoegankelijkheid.

Moeten we lokale overheden, de federaties, de sportdiensten, de schoolsport, Bloso, ... niet sterker stimuleren om aandacht te hebben voor toegankelijkheid en laagdrempeligheid voor alle kinderen en jongeren? Bijvoorbeeld door meer rekening te houden bij het besteden van de middelen in het kader van het 'Sport voor allen decreet' voor het stimuleren van sportbeoefening.

In de vorige legislatuur kwam het *participatiedecreet* tot stand met het oog op het verbeteren van de participatie van kansengroepen aan sport, cultuur en vrije tijd. Op vraag van 'het Vlaams Netwerk waar armen het woord nemen' lijkt het ons aangewezen dat er een grondige evaluatie van dit decreet komt. Zorg ervoor dat ook doelgroeporganisaties bij deze evaluatie betrokken worden.

Het succes van het Steunpunt *Vakantieparticipatie* illustreert een grote vraag naar toegankelijke ontspanningsmogelijkheden. Onderzoek geeft aan dat kinderen en jongeren uit sociaal lagere klassen, niet alleen minder op vakantie gaan met het gezin, maar ook met vrienden.⁴¹

Verenigingen ervaren onduidelijkheden op vlak van toerisme en vakantieparticipatie voor mensen in armoede. Verschillende actoren (NMBS, De Lijn, de provincie, de vakantie-industrie, het OCMW, ...) hanteren verschillende normen en principes, wat het in de praktijk soms erg moeilijk maakt. Kunnen we niet beter werken aan een gedeelde visie op vakantieparticipatie gebaseerd op overleg tussen alle betrokken organisaties en bestuursniveaus?

3.5.5. Overzicht van de belangrijkste strategieën

- Geïntegreerde aanpak van informatie- en participatiebeleid: informeren van kansarme minderjarigen over hun rechten en de toegankelijkheid bevorderen van relevante overheidsdiensten binnen onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting, sociale zekerheid, justitieel apparaat, ...;
- Bevorderen van toegankelijke cultuur- en sportparticipatie via een algemene vrijetijdsreductiekaart en via betere structurele lokale samenwerking van alle actoren met extra aandacht voor bekendmaking en mobiliteit;
- Meer belevingsonderzoek van leven in armoede vanuit het perspectief van kinderen en jongeren;
- Structurele erkenning en ondersteuning van verenigingen die zich specifiek op maatschappelijk kwetsbare jongeren richten;
- Vorming en opleiding van het reguliere jeugdwerk over armoedeproblematiek;
- Evaluatie van het participatiedecreet met betrokkenheid van kinderen en jongeren in armoede;
- Werk maken van gedeelde visie van vakantieparticipatie.

⁴¹ OIVO, 2010, *Jongeren en vrijetijdsbesteding*, <http://oivo-crior.org>

3.6. Herverdeel voor een menswaardige levensstandaard

Het recht van kinderen om een passende levensstandaard te genieten, de primaire verantwoordelijkheid van de ouders hiervoor, en de plicht van de Staat om er voor te zorgen dat deze verantwoordelijkheid kan opgenomen worden en ook opgenomen wordt, zonedig door het innen van onderhoudsgeld (art.27).

3.6.1. Toereikende levensstandaard cruciaal

Tijdelijk of langdurige werkloosheid met lage werkloosheidsuitkeringen tot gevolg. Onbetrouwbaar en gevaarlijk werk aan lage loonvoorwaarden en in onveilige arbeidsomstandigheden. Onregelmatige werkuren. Opvangproblemen, ...

Kinderen en jongeren ondergaan mee de gevolgen van de penibele arbeidsomstandigheden van ouders of opvoedingsverantwoordelijken, met als surplus vaak onvoldoende of onzekere middelen van bestaan.

Alleenstaande ouders verkiezen vaak een vervangingsinkomen om voor hun kinderen te zorgen. Dit lukt hen beter dan een laagbetaalde job als het sociale netwerk te broos is. Mensen in armoede blijken ook vlugger bereid om tijdelijk werk aan te nemen zonder vorm van schadeloosstelling, ontslagvergoedingen of andere sociale rechten.⁴²

Hoe slagen ouders erin om rond te komen met het leefloon of een werkloosheidsvergoeding? Vaak is de uitkering onvoldoende om het gezin van de nodige basis-kwaliteit te voorzien (zie boven). Onvoldoende middelen van bestaan en onzekerheid zijn constitutief voor armoede. Werk hebben of een vervangingsinkomen: het heeft alles te maken armoede bestrijden. Bovendien leidt een toereikende levensstandaard ook naar andere rechten zoals recht op voedsel, gezondheidszorg en huisvesting.

3.6.2. Werken aan het recht op passende levensstandaard

Het recht op een passende levensstandaard houdt onder meer het recht op menswaardig werk in. Dit omvat productief en voldoende werk van aanvaardbare kwaliteit waarin de rechten worden beschermd en een passend inkomen genereert met een adequate sociale bescherming. Dit vraagt de creatie van een sociale, economische en fysieke omgeving waarin alle mensen eerlijke en gelijke kansen krijgen om op grond van eigen inspanningen en in overeenstemming met hun waardigheid hun job in te vullen.

Het recht op waardig werk houdt ook in dat er kansen moeten zijn tot het bevorderen van de persoonlijke capaciteiten en het uitbreiden van de mogelijkheden voor mensen om productiever te werken. Rechten in het werk moet iedereen het recht geven op genot van rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden, met inbegrip van eerlijke lonen, gelijke beloning voor werk van gelijke waarde, gelijke kansen, een veilige en gezonde arbeidsomstandigheden en redelijke werktijden en rusttijden, evenals de rechten om zich te organiseren en collectief te onderhandelen. Het recht op waardig werk vereist ook dat goed ontworpen en adequate sociale veiligheidsmechanismen worden ingevoerd voor economische recessies wanneer reguliere arbeid niet meer beschikbaar is voor sommige mensen.

⁴² OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 2004, *Draft Guidelines: A human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies*. [Http: www.ohchr.org](http://www.ohchr.org)

Het recht op passende levensstandaard beperkt zich echter niet alleen tot het verwerven van een kwaliteitsvol werk. Mensen die er niet in slagen hun job uit te oefenen moeten het recht hebben tot het verwerven van een vervangingsinkomen dat de fundamentele behoeften vervuld om menswaardig te kunnen participeren aan de samenleving. En in het bijzonder de nodige kansen geeft aan hun kinderen.

3.6.3. Hoofddoelstellingen en indicatoren

— **Doel 1: Leefloon verder aanvullen in functie van kinderen (gezinsmodulering)**

Indicator: aandeel bevolking inkomensarmoederisico (60%), totaal en naar gezinnen met kinderen (objectieve maat: EU-SILC)

Indicator: aandeel bevolking in subjectieve armoede, totaal en naar gezinnen met kinderen (subjectieve maat 'rondkomen': EU-SILC) .

— **Doel 2: Selectieve hogere kinderbijslagen die minimumkosten dekken en automatisch toegekend worden**

Indicator: aandeel kinderbijslagen naar gezinsinkomen

— **Doel 3: Creatie van kwalitatieve duurzame jobs op maat en die combinatie met gezinsleven mogelijk maakt**

Indicator: aantal kinderen in kinderoang, totaal en naar kansarmen

— **Doel 4: Het verplicht opnemen van "budgetbeheer" in het lessenpakket van alle secundaire richtingen**

— **Doel 5: Uitbouwen van de schuldbemiddeling**

Indicator: aantal huishoudens dat beroep doet op collectieve schuldbemiddeling, totaal en naar gezinnen met kinderen

Indicator: aandeel van de bevolking dat gedurende 12 maanden voor de bevraging achterstallige betalingen had voor huur/woonkrediet, nutsvoorzieningen, leningen, totaal en naar gezinnen met kinderen.

3.6.4. Belangrijkste strategieën

Aandacht voor beleving

Hoe meten we armoede bij kinderen? In het Innocenti-rapport vonden we hiervoor een interessant aanknopingspunt bij de specifieke meetinstrumenten die voor kinderen in Groot-Brittannië werden opgesteld.⁴³ Bijvoorbeeld:

- een eigen slaapkamer vanaf 10 jaar voor kinderen van een verschillend geslacht;
- één week per jaar met het gezin op vakantie;
- één keer per maand zwemmen;
- een hobby of vrijetijdsactiviteit;
- één keer per week vrienden op bezoek;
- vrijetijds materiaal;
- een feest bij speciale gelegenheden;
- één keer per week een groepsactiviteit voor niet-schoolgaande kinderen;
- schooluitstap minstens één keer per jaar voor schoolgaande kinderen.

Een Nederlands onderzoek beschrijft wat een minimumbestaan voor kinderen concreet betekent.⁴⁴ Vaak zijn het niet op vakantie gaan, het weinig of geen geor-

⁴³ UNICEF, 2005, *Child Poverty in Rich Countries, Innocenti Report Card No.6.*, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre, <http://www.unicef.be>

ganiseerde vrije tijd (sportclubs en zo) hebben, de impact op het vieren van verjaardagen, weinig gevarieerde voeding (bijvoorbeeld niet elke dag warm eten) en spanningen thuis het meest voelbaar.

Het gemis gaat voor kinderen die in armoede leven vooral over het gemis aan sociale activiteiten. Het is voor hen het scherpst voelbaar in de vakantie, cynisch genoeg de zogenaamd “gelukkigste” kindertijd bij uitstek. Nederlandse onderzoekers stellen vast dat er een grote diversiteit is in de wijze waarop zowel ouders als kinderen financiële armoede ervaren. Niet alle individuen die tot de risicogroep behoren ervaren de problemen in dezelfde mate. Sommige kinderen ondervinden hiervan een sterke emotionele belasting: voelen zich buitengesloten, ervaren schaamte en onzekerheid. Andere kinderen ervaren enkel de materiële achterstand. Financieel is er voor hen wel een probleem, maar voor de rest gaat het goed. Het grote verschil in beleving heeft volgens de onderzoekers veel te maken met de draagkracht van de ouders zelf, de wijze waarop ouders met hun minimumbestaan om kunnen. Kinderen delen dus niet enkel materieel de levensstandaard van ouders, maar ook op immaterieel (het geluk) vlak delen ze in het welbevinden van hun ouders.

Herverdeling op de agenda

Hoe mensen met meervoudige problemen naar een kwaliteitsvol werk toeleiden? Hoe de combinatie met gezinsleven (met kinderen) mogelijk maken? Vele alleenstaande vrouwen met kinderen zien momenteel geen heil in een job die hun weinig bijkomend inkomen voorziet en ervoor zorgt dat kinderen in (naschoolse) kinderopvang moeten. Ze stellen vragen bij een extra inkomen dat omwille van gezinsonvriendelijke werkuren volledig naar kinderopvang gaat.

Ondanks een verdieping van het sociale beleid, het activeringsbeleid en sterk stijgende sociale overheidsuitgaven moeten we vaststellen dat de armoede in Vlaanderen niet is gedaald.^{45 46} Zeker als kinderen deel uitmaken van het gezin. Recent budgetonderzoek geeft aan dat kinderen het dagelijkse gezinsbudget doen stijgen met 40% (voorschools), 50% (kleuterschool), 80% (lagere school) of 120% (secundaire school).⁴⁷ Een alleenstaande moeder met één of twee jonge kinderen die bijstandgerechtigd is, heeft 20% te kort om menswaardig te kunnen leven. Bijstandsgerechtigde koppels met twee oudere kinderen ontberen maar liefst 42%. Het verschil is kleiner voor éénoudergezinnen dan voor koppels met kinderen omdat éénoudergezinnen een leefloon aan gezinstarief genieten. Bij koppels is het verschil groter als zij kinderen hebben omdat de kinderbijslag voor het eerste kind de bijkomende kosten niet dekt. De kinderbijslag voor het tweede kind benadert de kosten beter, maar is toch onvoldoende. Het tekort neemt sterk toe, naarmate de leeftijd van de kinderen stijgt; zowel bij éénoudergezinnen als bij koppels.

⁴⁴ SNEL, E., VAN TER HOEK, T. & T. CHESSA, 2001, *Kinderen in armoede. Opgroeien in de marge van Nederland*, Den Haag: Van Gorcum.

⁴⁵ CAMPAERT, G., D. DIERCKX & J. VRANCKEN, 2010, *Armoedebarmeter 2010 – Decenniumdoelen 2017*, Antwerpen: Oases. <http://www.decenniumdoelen.be>

⁴⁶ Oorzaken van deze paradox worden ondermeer gezocht in een erosie van de bescherming van oude sociale risico's. Zo zakt het niveau van het leefloon weg (-6% voor koppels; -5% voor alleenstaanden). Geeft het gebruik van collectieve middelen een zeer sterk mattheüseffect (bv bij kinderopvang maken 34% van de laaggeschoolden daar gebruik van tegenover 64% van de hooggeschoolden). Wordt een deel van welvaart onttrokken aan herverdeling doordat de extra-legale voordelen de hoogte ingaan. Gaat het inkomen uit vermogen omhoog tegenover inkomen uit arbeid. Is het fiscaal beleid regressief doordat de voordelen vooral naar de betere inkomens gaan (belastingen, sociale bijdragen,...). En blijft er een blijvend hoog gebruik van sociale zekerheid en zorg. CANTILLON, B., 2009, *De paradox van de investeringsstaat: waarom is de armoede niet gedaald? Berichten Centrum voor sociaal beleid Herman Deleek*, Antwerpen: UA, <http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be>

⁴⁷ STORMS, B. & K. VAN DEN BOSCH, 2010, *Budgetstandaard legt de lat voor menselijke waardigheid.*, *Pow Alert*, jaargang 36, 1, pag. 8 -16.

Het *herverdelingsvraagstuk* moet weer prominent op de beleidsagenda worden geplaatst. In de verdeling van middelen kan een grotere selectiviteit van lagere inkomens en zwakkere sociale groepen worden ingebouwd zonder daarbij het draagvlak te verliezen van de brede samenleving. Het bedrag van leefloon houdt geen rekening met het aantal kinderen; waardoor de scheeftrekking blijft. De bijkomende kosten worden niet gedekt door de kinderbijslag; zoals bovenvermelde studie duidelijk aangeeft. De discussie over het verhogen van het minimuminkomen moet ook samengaan met het verminderen van de kosten verbonden aan huisvesting (en energie); naast andere kosten in de gezondheidszorg, onderwijs, ... School- en studietoelagen, huisvestingspremies, vermindering energiebijdragen,...) zouden automatisch moeten worden toegekend. Geen kat vindt haar jongen terug in allerlei administratieve aanvragen en regeltjes. Zeker niet de sociaal zwaksten of laaggeschoolden.

Indien een werkloos gezin het geluk heeft om een woning te huren op de sociale huisvestingsmarkt, dan daalt het aandeel in het totale budget van deze kosten met 15% (voor koppels) tot 25% (voor alleenstaanden). In vergelijking met een gezin zonder kinderen, kijkt een gezin met kinderen aan tegen een meerkost van 259 euro tot 564 euro afhankelijk van de leeftijd en de gezinssituatie. Duidelijke cijfers om te pleiten voor meer sociale huisvesting voor deze doelgroep. Dergelijke huisvesting kan een structurele oplossing bieden in de strijd tegen armoede.

(Uit: Storms, B & K. Van Den Bosch: Een budgetstandaard voor Vlaanderen)

Naar kinderen toe lijkt het ons wenselijk een *selectieve kinderbijslag* voor gezinnen met armoederisico in te bouwen. De budgetstudie bevestigt dat deze maatregel kinderen kan beschermen tegen de kwalijke gevolgen van armoede. De vraag moet ook gesteld worden of dergelijke selectieve kinderbijslag niet als een basisrecht van het kind moet aanzien worden wil het een passende levensstandaard kunnen aanhouden. Kinderbijslag wordt momenteel nog traditioneel gevoed vanuit de solidariteit tussen gezinnen met kinderen en gezinnen zonder kinderen. In de huidige gezinsrealiteit vormt ontbinding en alleenstaand ouderschap een reëel risico. Dit brengt ons bij de vraag of we niet eerder selectief moeten kijken naar de positie van het kind in plaats van naar het gezin? Met andere woorden: een Vlaamse kinderbijslag als een herverdelingsinstrument ten aanzien van kinderen.

Mijn dochter heeft een gehoorstoornis die door een erkende arts vastgesteld werd op 75 procent. Toch krijgt ze geen verhoogde kinderbijslag. We hebben die tegemoetkoming echt nodig om voor haar de nodige hulpmiddelen te kopen en de medische handelingen te betalen.

(Moeder van Louise, 7 jaar)

Mijn zoon heeft een handicap die opgenomen is in de lijst van pediatrische aandoeningen. Op basis hiervan konden we een aanvraag doen tot verhoogde kinderbijslag. Tot onze verbazing was de beslissing negatief, niet omdat de aandoening geen recht geeft op een verhoogde tegemoetkoming, maar enkel en alleen omdat hij op het verkeerde moment geboren is. Kinderen geboren na 1 januari 2006 genieten wel een verhoogde kinderbijslag voor deze aandoening. Oudere kinderen niet. Dit is een onrecht ten aanzien van mijn kind. Tegemoetkomingen moeten worden toegekend op basis van de noodzakelijke zorgen, en niet op basis van een geboortjaar.

(Moeder van Tristan, 7 jaar)

Verhoog de minimumuitkeringen

Niet alleen de leeftijdstoelagen voor kinderen blijken in de praktijk ruim onvoldoende om de kosten van oudere kinderen op te vangen. De budgetstudie toont dat ook de minimum werkloosheidsuitkering ver onder het niveau ligt van de menselijke waardigheid. De minimum invaliditeitsuitkering en het minimumloon liggen weliswaar iets hoger, maar ook voor koppels met kinderen zijn deze inkomens onvoldoende om menswaardig te kunnen participeren. De inkomensschalen blijken niet aangepast aan de bijkomende noden van kinderen en jongeren. Te lage leeflonen en werkloosheidsuitkeringen houden het risico in dat kinderen geproblematiseerd worden en als een “problematische opvoedingssituatie” gedefinieerd worden. Terwijl uitkeringen rekening zouden moeten houden met de aanwezigheid van kinderen.

Mijn mama betaalt geen alimentatie meer aan mijn papa. Mijn papa had me beloofd dat ik dit jaar naar de dansles mocht, maar dat kan nu niet omdat mama geen geld heeft. Papa heeft ook geen geld om naar de rechter te gaan. Ik vind dat niet eerlijk van mama. Papa zegt dat ik recht heb op dat geld. Wat kan ik doen?

(Sandra, 12 jaar)

Mijn vader betaalt het onderhoudsgeld niet. Hij is daarvoor al veroordeeld, maar doet het nog altijd niet. Mijn moeder heeft maar net genoeg om rond te komen. Er kan dus nooit een vakantie of zoiets af, terwijl mijn vader het redelijk breed heeft. Ik wil daar verandering in brengen. Kan ik hem persoonlijk aanklagen?

(Bram, 16 jaar)

Versterk hulp bij niet betaling van alimentatie

De Dienst voor alimentatievorderingen (DAVO), ondergebracht in het ministerie van Financiën kan een bepaald bedrag voorschieten aan de rechthebbende ex-partner met kinderen en dit bij de onderhoudsplichtige terugvorderen. Een van de problemen hierbij is dat dit inkomensgerelateerd is. Voor een alleenstaande moeder die een inkomen heeft boven de 1000 €, kan DAVO wel het alimentatiegeld opvorderen, maar echter niet voorschieten. We pleiten ervoor de inkomensgrens af te schaffen.

Een ander probleem is dat mensen moeilijk hun weg naar deze dienst vinden. Daarbovenop komt verder dat men om in aanmerking te komen voor een uitkering, men een berg papieren dient in te vullen en aan een aantal voorwaarden moet voldoen. Het gevolg is dat vele mensen afhaken, zeker de maatschappelijk zwaksten van de samenleving.

Schulden aanpakken

Via het ombudswerk ontvangt het Kinderrechtencommissariaat klachten over het feit dat er in de collectieve schuldenregeling zo weinig met de noden en belangen van kinderen rekening wordt gehouden. Ouders vertellen ons dat zelfs kinderbijslag aan de schuldbemiddelaar betaald wordt, dat er bij de begroting van het leefgeld zo weinig met de noden van de kinderen wordt rekening gehouden of dat het niet lukt om met de schuldbemiddelaar een regeling te treffen voor de aanschaf van bijvoorbeeld een medisch apparaat voor het kind.

Uit de cijfers van het Vlaams Centrum Schuldbeïndeling blijkt er een exponentiële groei (+26%) te zijn van het aantal dossiers in collectieve *schuldbemiddeling*. Naast de grootste groep van alleenstaanden betreft dit vooral koppels en éénoudergezinnen.

nen met kinderen met een te laag of onregelmatig inkomen. Om menswaardig te kunnen leven zouden deze gezinnen vrij moeten kunnen beschikken over een menswaardig discretionair inkomen (leefgeld en spaargeld). Minstens 64% van de éénooudergezinnen en 70% van de koppels met kinderen in schuldbemiddeling blijkt hierover niet te kunnen beschikken.

Het Kinderrechtencommissariaat komt tot de vaststelling dat kinderen in het wettelijke kader rond schuldcontext zo goed als onzichtbaar blijven. Terwijl kinderen wel dagelijks de concrete gevolgen van beslissingen inzake schuldbemiddeling dragen. Nergens verplicht de huidige wet de schuldbemiddelaar om expliciet met de specifieke situatie van de kinderen in het gezin rekening te houden.

De wet zou moeten voorzien dat er in een *procedure rond een collectieve schuldrege-ling* voor de kinderen concrete garanties zijn rond hun recht op een menswaardig bestaan en hun recht op ontwikkeling. Concreet zou dit gerealiseerd kunnen worden door een verplichting voor de schuldbemiddelaar om in het ontwerp van aanzuiveringsregeling een rubriek betreffende de kinderen op te nemen. Ook in de gerechtelijke aanzuiveringsregeling mag een rubriek rond de kinderen niet ontbreken. Bovendien is het belangrijk dat een aanzuiveringsregeling de mening van het kind zelf rond zijn noden en bekommernissen respecteert. Het Kinderrechtencommissariaat is ervan overtuigd dat meer aandacht voor de kinderen een positieve invloed op de vertrouwensrelatie tussen de schuldbemiddelaar en de schulde- naar kan hebben.

Kinderen en jongeren groeien op in een maatschappij waar materialisme en consumeren een belangrijke rol spelen. Verschillende sectoren stellen zich in hun reclamestrategie naar kinderen en jongeren vaak zeer agressief en misleidend op. Het aanschaffen van een gsm, het downloaden van beltunes of muziek, lijkt in praktijk zeer eenvoudig, maar heeft wel een prijskaartje dat pas veel later duidelijk wordt. Te vaak zijn kinderen zich niet bewust dat dit alles een meerkost met zich meebrengt die ze niet kunnen betalen.

Meer en meer jongeren komen in aanraking met *schulden*.⁴⁸ Kinderen en jongeren moeten meer alert worden gemaakt van allerlei verleidingsstrategieën en leren omgaan met budget.

Om de vijf minuten zie je reclame op TV. Heel de dag door heb je altijd wel ergens, twintig keer per dag een reclame over de laatste nieuwe gameconsole. Slechts X euro en op krediet te betalen.
(Matthias, 17 jaar)

Het lijkt dan ook noodzakelijk, gezien de steeds groeiende groep met schuldproblemen dat er in het onderwijs inspanningen gebeuren. In 2010 zal financiële educatie in de vakoverschrijdende eindtermen worden opgenomen. Het Vlaams Centrum Schuldbemiddeling wil met het project, '*In Balans*', het onderwijs de kans geven om aan de slag te gaan rond financiële educatie en financiële lessen. Het pakket is gericht op jongeren in het secundair onderwijs vanaf 12 jaar. De producten kunnen zowel in ASO, TSO als BSO aan bod komen. Het is daarbij belangrijk dat er in alle graden binnen het secundair onderwijs hier aandacht voor is, sommige jongeren halen immers de derde graad niet. We willen dat de Vlaamse overheid dit aanpast binnen de eindtermen en de creatie stimuleert van een aantal hedendaagse pakketten, op maat van de jongeren. Ook de verspreiding van deze goede voorbeelden naar de scholen is belangrijk. Initiatieven zoals "budget survival kids" van het Vlaams Centrum Schuldbemiddeling moeten meer kansen krijgen en structu-

⁴⁸ OIVO, 2009, *Jongeren en kansspelen*, <http://www.oivo-crioc.org>

reel ondersteund worden. Daarnaast is er ook extra aandacht nodig voor bekendmaking van diensten ter begeleiding van jongeren met budgetproblemen.

Ja, ik kende enkele diensten, maar ik wist die niet zijn hé. Ik wist niet wat er allemaal bestond. Ik wist dat ik moest afbetalen, maar ik kon het niet alleen en ik wist niet waar ik naartoe kon.

(Ramses, 20 jaar)

Jongeren in armoede komen dikwijls op vrij jonge leeftijd op de arbeidsmarkt terecht in een ongelijke positie, namelijk zonder diploma, zonder de nodige competenties, zonder veel zelfvertrouwen, ... Deze ongelijkheid is op jonge leeftijd ontstaan, veel ontplooiingskansen (o.a. via onderwijs) hebben mensen in armoede dikwijls niet gekregen. Mensen in armoede hebben recht op een inhaalbeweging om hun competenties te ontdekken, te ontwikkelen en aan te scherpen. Dit recht op ontwikkeling bevat zowel recht op het aanleren van concrete competenties, het aanleren van een vak, als zelfvertrouwen en persoonlijke ontwikkeling. (Dit kan bijvoorbeeld ook via vrijwilligerswerk, meedraaien in een vereniging, ...). Van belang is dat dit recht op ontwikkeling de mogelijkheid geeft aan mensen om keuzes te maken. Het verplichten van vrijwilligerswerk als vorm van activering draagt daar niet op een zinvolle wijze toe bij. Vaak hebben mensen in armoede ook op latere leeftijd weinig toegang tot ontplooiingskansen. Als ze werkzoekend zijn, kunnen ze vaak niet de cursus volgen die ze wensen, dit wordt niet ondersteund, ze ontvangen niet de juiste informatie of dit wordt zelf niet toegelaten. Ook worden ze zelf aangezet om de cursus stop te zetten voor een jobaanbod. Ook financiële drempels weerhouden hen vaak om die inhaalbeweging te kunnen uitvoeren: cursussen volgen, studeren is vaak duur (boeken, materiaal, opleidingskost, ...) en er zijn onvoldoende financiële stimulansen (studiebeurzen, premies, ...). Nuttig is het gebruik en de waardering van Elders Verworven Competenties (EVC) die uitsluiting en discriminatie tegengaat. Van belang hierbij is dat de verdere uitwerking van het concept van EVC ook rekening houdt met de competenties en talenten van mensen in armoede. Hun competenties en talenten moeten binnen het EVC-concept ingebracht worden zodat deze ook waardering krijgen binnen de verdere loopbaan van deze mensen. Zoniet kan het werken met EVC's een nieuwe vorm van uitsluiting creëren.

Maak van kinderopvang een basisvoorziening

Gratis kinderopvang voor alleenstaande moeders zou een van de meest ingrijpende beslissingen zijn. Op die manier geef je ze ook weer de mogelijkheid om te kiezen: ofwel thuisblijven of gaan werken. Uit onderzoek blijkt dat het merendeel van de alleenstaande moeders wil gaan werken. Op die manier zouden ze ook een positief rolmodel zijn voor hun kinderen. Maar als ze gaan werken, moeten ze thuis vertrekken voor de kinderen naar school gaan, of komen ze terug thuis lang nadat de school is afgelopen. Dat is een gigantisch probleem. Velen offeren liever hun eigen mogelijkheden op om ervoor te zorgen dat de kinderen een toekomst hebben. Heel wat van de problemen waar alleenstaande moeders mee geconfronteerd worden, kunnen worden opgevangen door een betere kinderopvang.

Jan Vranken, armoedespecialist ⁴⁹

Er is nog steeds een groot tekort aan kinderopvang in Vlaanderen. De Vlaamse overheid wil tegen 2020 10.000 plaatsen in de voorschoolse opvang bijcreëren. Onduidelijk is of hierbij gedacht wordt aan voorrangregels voor kansarmen. Vooral alleenstaande moeders moeten financieel ondersteund worden voor opvang, zodat

⁴⁹ DE ZUTTER, J, 2010, Gratis kinderopvang is een evidentie. Interview met Jan Vranken, armoedespecialist, *Sampol*, 5, pag. 26-37.

ze gestimuleerd worden tot werk die hun kan voorzien in een menswaardig bestaan. Er moeten ook systematisch plaatsen worden opengelaten om te zorgen dat een aanbod kan gedaan worden naar die ouders die het minst gemakkelijk toegang krijgen tot kinderopvang. Het Kinderrechtencommissariaat blijft toekijken op de maatschappelijke functies van kinderopvang en de kwaliteitseisen die daarbij voorop moeten staan, teneinde aan de rechten en noden van jonge kinderen (en hun ouders) te kunnen voldoen.⁵⁰ Meer specifiek moet kinderopvang verder uitgebouwd worden als basisvoorziening voor kinderen en hun ouders, met oog voor :

- de elementen van ruime toegankelijkheid: bereikbaarheid, betaalbaarheid, beschikbaarheid, begrijpbaarheid en bruikbaarheid;
- de rechten, noden en behoeften van kinderen in de opvang;
- gedragen door medewerkers die voldoende opgeleid zijn;
- de invulling van de pedagogische en de sociale functie van kinderopvang;
- doorgedreven kwaliteitstoezicht ongeacht de sector.

3.6.5. Overzicht van de belangrijkste strategieën

- Verhogen van minimumuitkeringen (leefloon, werkloosheid, invaliditeit,...) door meer rekening te houden met het aantal kinderen;
- Verhogen van kinderbijslag door bijdrage afhankelijker te maken van leeftijd en aantal kinderen ten laste;
- Ontwikkelen van transparanter en efficiënter systeem bij uitbetaling van alimentatiegeld;
- Toegankelijkheid van kinderopvang voor gezinnen in armoede verhogen;
- Aanpassen van de procedures rond collectieve schuldregeling door meer rekening te houden met de aanwezigheid van kinderen;
- Extra aandacht voor budgetbeheer in alle graden van het secundair onderwijs;
- Verdere uitwerking van het concept Elders Verworven Competenties.

⁵⁰ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2008, *Opvang van kinderen van 0-3 jaar als basisvoorziening*, Advies 2007-2008/5, <http://www.kinderrechten.be>

3.7. Samengevat

De verwezenlijking van de bovenvermelde doelstellingen voor alle rechten die relevant zijn voor kinderarmoede moet het uiteindelijke doel zijn van de kinderrechtanaanpak van de armoedebestrijding. Dit vereist in eerste instantie structurele maatregelen die moeten gericht zijn op het verhogen van de levensstandaard van gezinnen met kinderen die het financieel moeilijk hebben om menswaardig te leven. Dit kan door bij het verhogen van minimumuitkeringen (leefloon, werkloosheid, invaliditeit, ...) meer rekening te houden met het aantal kinderen. Of door het verhogen van de kinderbijslag door bijdrage afhankelijker te maken van leeftijd en aantal kinderen ten laste.

Maar ook andere structurele maatregelen kunnen ervoor zorgen dat gezinnen het financieel wat makkelijker krijgen om maandelijks rond te komen. Hierbij wordt in eerste instantie gedacht aan de meest kwetsbare groep van éénondergezinnen. Om hun inkomen meer te garanderen is het noodzakelijk dat er een transparanter en efficiënter systeem bij uitbetaling van alimentatiegeld wordt ontwikkeld. Ook een betere toegankelijkheid van kinderopvang kan onder andere voor deze gezinnen een verschil uitmaken om hun gezinsleven makkelijker te combineren met tewerkstelling. Financiële ruimte bij gezinnen met kinderen kan ook bevorderd worden door bij de procedures rond collectieve schuldregeling meer rekening te houden met de aanwezigheid van kinderen.

Financiële ondersteuning is tevens belangrijk bij het verwerven van het recht op zo goed mogelijke gezondheidszorg, huisvesting en onderwijs. Zo moet het recht op een aangepaste woning vergroot worden door de Vlaamse huursubsidie uit te breiden en op te trekken. Maar daarnaast moet het aanbod van sociale woningen worden verhoogd met extra aandacht voor alleenstaande en grote gezinnen in armoede. Tevens kan men meer rekening gaan houden met de gezinsgrootte voor de bepaling van de hoeveelheid noodlevering energie en water. En kan er een effectievere bemiddeling en begeleiding bij uithuiszetting worden voorzien voor gezinnen met kinderen.

Om een zo goed mogelijke gezondheid te garanderen dient de toegankelijkheid van de gezondheidszorg te worden verhoogd. Dit kan door een veralgemening van regeling betalende derde en door een uitbreiding van het forfaitaire systeem van wijkgezondheidscentra. Verder kunnen er hogere tussenkomsten voor gespecialiseerde zorgen voorzien worden voor ouders met een OMNIO-statuuut. Ouders in armoede zouden ook meer bijkomende financiële ondersteuning moeten kunnen krijgen voor schoolvervoer, voor schooluitrusting, voor handboeken, voor computers, voor extra-curriculaire activiteiten, ... Een studietoelagesysteem op maat van elke leerling met automatische toekenning zou deze bijkomende financiële lasten kunnen verlichten.

Al deze geïntegreerde armoedebestrijdingsmaatregelen kunnen mede ondersteund worden door de toegankelijkheid van allerlei diensten te verhogen, gezinnen met kinderen in armoede te ondersteunen en door vorming te voorzien over de armoedecultuur bij allerlei professionelen. Zo kan er meer gedaan worden om de kennis te verhogen over het bestaan van systeem van geconventioneerde tandartsen. Kan er meer laagdrempelige opvoedingsondersteuning aangeboden worden via voor-schoolse educatieve programma's en door extra aandacht te geven aan elke leerling via kleinere klassen in het basisonderwijs. De kennis via vorming over de armoedeproblematiek kan zo verhoogd worden bij OCMW-medewerkers, onderwijzend personeel, jeugdhulpverleners en reguliere jeugdwerkers.

Specifieker naar kinderen en jongeren in armoede kan hun menswaardig leven verhoogd worden via ondermeer een kwaliteitsvolle gezonde voeding aan te bieden via schoolmaaltijden. Hun cultuur- en sportparticipatie kan bevorderd worden via een algemene vrijetijdsreductiekaart en via betere structurele lokale samenwerking van alle actoren met extra aandacht voor bekendmaking voor deze groep kinderen en jongeren. Hun schoolparticipatie kan bevorderd worden door een transparanter inschrijvingsbeleid en een recht op studiebegeleiding. Jongeren zouden ook meer beschermd kunnen worden tegen de mogelijke gevaren van overconsumptie door blijvend aandacht te hebben voor budgetbeheer in alle graden van het secundair onderwijs. Tot slot kan men de toegankelijkheid van jeugdhulpverlening verhogen voor kinderen en jongeren in armoede door aangepastere methodieken te ontwikkelen.

Wetgevende initiatieven kunnen er eveneens voor zorgen dat kinderen en jongeren minder makkelijk in armoede moeten leven. Zo moet er vooral een betere afstemming komen van de sociale wetgeving voor jongeren die een zelfstandig leven willen uitbouwen. En moet overwogen worden een structurele erkenning en ondersteuning te voorzien voor verenigingen die zich specifiek op maatschappelijk kwetsbare jongeren richten.

Decretaal moet er nagedacht worden over de praktijk van de maximumfactuur en het bevorderen van transparantie van schoolkosten. Ook door een evaluatie te maken moet over de motieven van een aantal genomen maatregelen in kader van bijzondere jeugdzorg en over de overgang van onderhandelende hulp naar verplichte hulp verder nagedacht worden. Tot slot is een evaluatie van het participatiedecreet met betrokkenheid van kinderen en jongeren in armoede aan de orde.

Willen we de stem van kinderen en jongeren meer te horen krijgen in het beleid zal ook meer belevingsonderzoek moeten uitgevoerd worden van hoe het is te leven in armoede vanuit het perspectief van kinderen en jongeren.

4 Monitoring en verantwoording

4.1. Nood aan kindindicatoren

Niet alle doelstellingen zijn onmiddellijk haalbaar. Maar doelstellingen kunnen ook progressief en in toenemende mate gerealiseerd worden. Niettemin vereist een kinderrechtenbenadering van armoedebestrijding dat de overheid zo snel mogelijk de doelstellingen ten volle realiseert.

In functie van zo'n progressieve realisatie willen we geschikte indicatoren vastleggen. Vervolgens stellen we realistische benchmarks (d.w.z. tussentijdse doelstellingen) voorop. Op deze manier controleren we de vooruitgang en kunnen we te trage vooruitgang met nieuwe maatregelen corrigeren. Indicatoren zullen dus de vooruitgang meten, zowel van tussentijdse als van uiteindelijke doelstellingen.

In dit advies maakten we een eerste rudimentaire denkoefening door bij de meeste concrete doelstellingen een zo goed mogelijk passende indicator te construeren. We baseerden ons hiervoor op bestaande gegevens in databanken. Al te vaak ontbreekt echter cijfermateriaal. We stellen vast dat er een schrijnend gebrek aan cijfermateriaal is waardoor kinderen onzichtbaar blijven.

Voor de nieuwe indicatoren voor het Pact 2020 wordt bijvoorbeeld vooral de EU-SILC-norm gebruikt. Deze EU-SILC-norm is een waardevol instrument en maakt vergelijkingen mogelijk over de verschillende Europese lidstaten. Maar het probleem is dat de EU-SILC-norm te weinig gegevens over kinderen zelf genereert. Het zijn families die men over hun gezinssituatie bevraagt, aangevuld door een bevraging van slechts een beperkt aandeel jongeren zelf vanaf de leeftijd van 15 jaar. Ook de indicator van Kind & Gezin die gekoppeld wordt aan de doelstelling om kinderarmoede te halveren bij het Pact 2020 peilt naar volwassenenkenmerken.⁵¹

Werkbare indicatoren: hoe construeer je die?

- Het is een continue onderneming, dit advies kan niet volledig zijn (contextgebonden);
- De lijst van indicatoren is in geen geval uitputtend. De overheid moet zelf beslissen welke indicatoren het meest geschikt zijn;
- Het doel is om de voorwaarden van de kinderen in armoede en van specifieke kansarme groepen onder deze kinderen aan te duiden, en niet de gemiddelde toestand van de bevolking als geheel;
- De meeste van de voorgestelde indicatoren hebben een opvallende gelijkenis met de indicatoren van sociaaleconomische vooruitgang. Waarom zijn het ook kinderrechtenindicatoren? Een kinderrechtenindicator ontleent zich, weerspiegelt en controleert de kinderrechtennorm, vanuit de verantwoordelijkheid van de overheid. Het onderscheid tussen een kinderrechtenindicator en een sociaaleconomische vooruitgangsindicator is: (i) expliciete afleiding van een kinderrechtennorm en (ii) het doel: monitoring van kinderrechten waarvoor de overheid verantwoordelijk is;
- Effectieve indicatoren moeten duidelijke conceptuele basissen hebben en moeten de essentie van het probleem vatten;

⁵¹ Kind & Gezin gebruikt 6 toetsingscriteria om te bepalen of een geboorte plaatsvond in een kansarm gezin. Een gezin wordt als kansarm beschouwd als het op minstens 3 van de 6 criteria zwak scoren: 1.beschikbaar maandinkomen, 2.opleiding ouders, 3.arbeidsituatie ouders, 4.laag stimulatie niveau, 5.huisvesting en 6.gezondheid van gezinsleden. Allen indicatoren die peilen naar volwassenenkenmerken, of onrechtstreeks via volwassenen polsen naar het gezondheids- en stimuleringsniveau van kinderen.

- Indicatoren moeten een duidelijke en aanvaardbare normatieve interpretatie hebben. Een stijging of daling van de indicator vertegenwoordigt een verbetering/verslechtering van de onderliggende sociale conditie;
- Indicatoren moeten sociaal aanvaard zijn: transparantie is dus belangrijk, begripbaarheid noodzakelijk;
- De gebruikte indicatoren moet robuust en statistisch valideerbaar zijn;
- De indicatoren moeten een antwoord geven op effectieve beleidsinterventies, waar er verbeteringen zijn moet de indicator dat bevatten.⁵²

4.2. Nood aan planmatige aanpak van het armoedebestrijdingsbeleid

Metten is weten, maar weten is niet altijd meten.⁵³ We benadrukken de nood aan een zichtbare, effectieve meting, toetsing en evaluatie van het beleid op haar (potentiële en reële) effecten op armoede. Dit alles binnen een meer planmatige aanpak van het armoedebestrijding, met een geïntegreerde, coherente strategie over de verschillende beleidsterreinen heen.

Naast kwantitatieve data zijn er ook meer kwalitatieve gegevens en instrumenten nodig die een aanvullende insteek bieden voor beleidsevaluatie. Dit kan gebeuren met een *armoedetoets* zoals in het 1ste ontwerp van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding wordt voorgesteld. Maar hoe vermijden we dat een armoedetoets een verplicht nummertje wordt van de betrokken administratie, die tegelijk rechter en partij is. Bij elke concrete beleidsactie zou het leidmotief moeten zijn: nagaan wat het effect op kinderen (en hun gezin) in armoede is. En in welke mate past de maatregel in een geïntegreerde aanpak die aansluit bij de leefwereld van kinderen, eerder dan bij een beleidsdomein. De armoedesector zelf zou deze armoedetoets best beoordelen.

Monitoring betekent: het volgen van de route dat een plan, of een maatregel doorloopt. Evaluatie verwijst naar een systematische manier van inschatten van de waarde, het belang en de effectiviteit van een beleid(s)plan). Beide zijn nodig (en complementair) in de beleidscyclus. Voor het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding zou men jaarlijkse monitoringrapporten voor beleidsmakers kunnen opstellen waarbij zowel indicatoren worden opgenomen die de evolutie van de situatie beschrijven (al dan niet gekoppeld aan strategische doelstellingen) als indicatoren die de implementatie van maatregelen opvolgen (input/proces/output-indicatoren).

4.3. Kinderarmoedebaarometer

In 2008 ontwikkelde OASeS, de onderzoeksgroep rond armoede en sociale uitsluiting van de Universiteit Antwerpen, een nieuw instrument: de armoedebaarometer. Deze barometer laat de jaarlijkse evolutie van de armoedesituatie in Vlaanderen zien. Voor de zes doelstellingen binnen de domeinen Gezondheid, Werk, Inkomen, Wonen, Onderwijs en Samenleven werden indicatoren geselecteerd. De jaarlijkse update geeft aan hoe de indicatoren van de verschillende doelstellingen het voorbije jaar zijn geëvolueerd.

Bij de selectie van de indicatoren hield men rekening met de frequentie waarmee nieuwe cijfers voor een indicator beschikbaar zijn. Ook zij stellen vast dat bepaalde kwetsbare bevolkingsgroepen (bij hen gaat dit over personen die in collectieve

⁵² REDMOND G., 2008, Child Poverty and Children's Rights: edging towards a definition., *Journal of Child and Poverty*, Vol. 14, p. 63 – 82.; OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 2004, *Draft Guidelines: A human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies*. [Http: www.ohchr.org](http://www.ohchr.org)

⁵³ DE BOYSER, K., 2008, *Naar een doelmatigere armoedebestrijding. Een verkenning van de paden naar een planmatig en evidenced-based armoedebestrijdingsbeleid in Vlaanderen*. Antwerpen: Oases

huishoudens leven, illegalen en daklozen) niet of nauwelijks vertegenwoordigd zijn in de gegevensbronnen van de indicatoren voor de Armoedebaarometer. Dit geldt ook voor kinderen: ze zijn te onzichtbaar in de cijfers. De oorzaak hiervan kan van praktische, conceptuele of methodologische aard zijn. Feit is dat het in kaart brengen van een aantal indicatoren die de evoluties kunnen meten binnen de verschillende domeinen voor kinderen in de toekomst noodzakelijk is. Dit vraagt verder onderzoek.

Om de evolutie van kinderarmoede op te volgen lijkt ons een ‘*Kinderarmoedebaarometer*’ aangewezen. Dit nieuwe instrument verschaft de leden van de commissie Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebeleid op nauwkeurige wijze de evolutie inzake armoede bij kinderen en jongeren. Zo kan men het beleid evalueren, met als doel tegen 2020 de kinderarmoede te halveren.

We zijn bereid om op korte termijn en in samenspraak met Decenniumdoelen en andere actoren in het werkveld de voorwaarden te creëren tot de installatie van een Kinderarmoedebaarometer. In elk geval willen we erop toezien in welke mate de adviesvoorstellen de volgende jaren gerealiseerd worden. Via de jaarlijkse verslaggeving zal het Vlaamse parlement hiervan op de hoogte gehouden worden.

4.4. Samengevat

Interdependentie van verschillende basisrechten vraagt een transversale aanpak over de verschillende beleidsdomeinen en bevoegdheden heen. Een geïntegreerd, interdepartementaal beleid vereist voldoende coördinatie en aangepaste structuren zodat interdepartementale actie mogelijk wordt. De overheid is verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen die tot een geleidelijke en snel mogelijke verwezenlijking van de rechten leiden. Een adequate controle (monitoring) en verantwoording (accountability) zijn noodzakelijk in een kinderrechtenaanpak.

Een kinderrechtenbenadering van armoedebestrijding veronderstelt dat de overheid zo snel mogelijk doelstellingen realiseert. Daarvoor moeten geschikte indicatoren worden geïdentificeerd. Indicatoren laten toe de mate van vooruitgang te controleren en, indien nodig, corrigerende maatregelen te nemen. Een armoedetoets kan als instrument een aanvullende insteek bieden voor beleids-evaluatie. Om te vermijden dat dergelijke toets geen verplicht nummertje wordt van de betrokken administratie en men als overheid zowel rechter en partij is, zou het logisch lijken om verplicht advies in te winnen vanuit de armoedesector zelf. Dit verhoogt tevens het empoweren van kinderen en jongeren in armoede.

Parallel aan het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding lijkt het zinvol jaarlijkse monitoringrapporten voor beleidsmakers op te stellen waarbij zowel indicatoren worden opgenomen die de evolutie van de situatie beschrijven als indicatoren die de implementatie van maatregelen opvolgen. We stellen voor om via de installatie van een ‘kinderarmoedebaarometer’ de evolutie van kinderarmoede op de voet te volgen.

5 Algemeen besluit

De focus op kinderen in de armoedeproblematiek is op zich een goede zaak. Niet enkel omwille van de opportuniteit dat het opnieuw aandacht opent voor de armoedeproblematiek. Het is immers ook een uitstekend aangrijpingspunt voor een samenhangend armoedebeleid als we het zien als een uitvergroting van het armoedeprobleem. Door extra aandacht te geven aan de sociale rechten van kinderen bestaat er een grote kans dat er tegelijk meer aandacht komt voor de sociale rechten van volwassenen. Op deze manier hopen we dat het indirecte armoedebeleid weer meer gestimuleerd wordt. In tegenstelling tot het directe beleid van het laatste decennium moet de armoedebestrijding zich in eerste instantie immers richten op de herverdeling van inkomens en tewerkstelling van volwassenen (waaronder ouders met kinderen).

Ondanks het uitvergroten via kinderen van het armoedeprobleem, vragen we aandacht voor kinderen als aparte doelgroep in het armoedebeleid. Kinderen hebben voor hun menswaardig bestaan nood aan een veilige omgeving en aan opleiding om te kunnen opgroeien en zich te ontwikkelen. Ze zijn daarbij sociaal afhankelijk van de sociale posities van hun ouders. Armoedebestrijding heeft er dus baat bij om kinderarmoede als onderdeel van de armoedebestrijding ernstig te nemen door zo vroeg mogelijk structureel in te grijpen. Investeren in de 'eerste levensjaren' is een verplichte beleidskeuze die zich op termijn zal lonen.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind reikt protectierechten aan om kinderen en jongeren te beschermen tegen gedragingen of leefomstandigheden die schadelijk zijn voor hun ontwikkeling of hun welzijn. Het is dus van enorm belang dat de overheid ouders ondersteunt in het opnemen van hun ouderlijke zorg en verantwoordelijkheid. Naast protectierechten verplichten provisierechten de overheid ertoe zich te richten op gelijke ontplooiingskansen voor alle kinderen in plaats van een apart beleid voor kinderen in armoedesituaties uit te bouwen. En de participatierechten tenslotte betekenen dat men kijkt naar kinderen en jongeren als autonome actoren binnen de gezinscontext. Participatie betekent: de aanwezigheid van kinderen en jongeren erkennen en willen weten wat ze meemaken. Kennisontwikkeling vanuit het perspectief van ouders én kinderen in armoede is dan ook nodig. Het "empoweren" van kinderen en jongeren houdt in dat men het voor hen mogelijk maakt om hun standpunten uit te drukken en deel te nemen aan alle zaken die hen aangaan. En dat de eigen kijk van kinderen een meerwaarde biedt voor beleidsmakers om kinderarmoede anders te benaderen en gerichtere antwoorden te formuleren. Willen we de stem van kinderen en jongeren meer te horen krijgen in het beleid, zal ook meer belevingsonderzoek moeten uitgevoerd worden van hoe het is te leven in armoede vanuit het perspectief van kinderen en jongeren.

Door het belang van de nodige protectie-, participatie-, en provisierechten te onderstrepen, wordt ook op de multidimensionele en onderlinge afhankelijke aard van armoedeproblematiek onder kinderen gewezen. Materiële armoede leidt tot ondervoeding of tot weinig stimulatie of emotionele steun aan kinderen, die op hun beurt van invloed zijn op gezondheid en onderwijs, die op hun beurt van invloed kunnen zijn op een kind zijn cognitieve en lichamelijke ontwikkeling. Het houdt dus in dat economische zekerheid slechts één van de vele componenten is in het aanpakken van armoede bij kinderen. Er moeten dus maatregelen genomen worden op de verschillende componenten van kinderarmoede.

Naast de ontbering van deze basisrechten dient men in deze problematiek ook rekening te houden met een aantal beginselen die het Internationaal Verdrag inzake

de Rechten van het Kind sterk onderbouwen: monitoring en evaluatie, universaliteit, gelijkheid, non-discriminatie en het belang van het kind.

Deze principes moeten een leidraad zijn om de kinderrechten te realiseren. De overheid dient dus een geïntegreerd, interdepartementaal beleid uit te bouwen waardoor de overheid verantwoording dient af te leggen ten aanzien van haar burgers door middel van een macro-economisch en sociaal beleid. De overheid dient extra aandacht te besteden aan een volledige analyse van en inzicht in de situatie van kinderen, als basis voor de uitwerking van interventies om de structurele oorzaken aan te pakken. Dit kan enkel door middel van transparante wetgeving, institutionele beoordelingen en hervormingen die inspelen op de behoeften van gezinnen. Er dienen vooral algemene sociale beleidsmaatregelen uitgewerkt te worden die voor alle gezinnen in armoede (en dus ook hun kinderen) het verschil kunnen maken. Een kinderarmoedebeleid moet gericht zijn op gelijke ontplooiingskansen voor alle kinderen in plaats van een apart beleid voor kinderen in armoedesituaties. Wat niet betekent dat er geen extra aandacht kan gaan naar kinderen in maatschappelijk kwetsbare posities (personen met een handicap, allochtonen, (niet-)begeleide minderjarige asielzoekers, Roma-zigeuners, ...). Deze doelgerichte maatregelen moeten echter passen in een geïntegreerde aanpak.

Dit opzetten van een geïntegreerd, interdepartementaal beleid vereist voldoende coördinatie en aangepaste structuren om dergelijke interdepartementale actie mogelijk te maken. De overheid is verantwoordelijk voor het nemen van alle maatregelen binnen haar bevoegdheid tot een geleidelijke en snel mogelijke verwezenlijking van de rechten. Een adequate controle en verantwoording zijn dan ook een wezenlijk kenmerk van een kinderrechtenaanpak.

Een kinderrechtenbenadering van armoedebestrijding veronderstelt dat de overheid zo snel mogelijk de doelstellingen realiseert. Daarvoor moeten geschikte indicatoren worden geïdentificeerd, zodat de mate van vooruitgang kan worden gecontroleerd en, indien de vooruitgang traag is, corrigerende maatregelen kunnen worden genomen.

Om te zien wat nieuwe wetgeving aan impact geeft op kinderen en jongeren in armoede kan een armoedetoets een aanvullende insteek bieden voor beleidsevaluatie. Om te vermijden dat dergelijke toets geen verplicht nummertje wordt van de betrokken administratie en men als overheid zowel rechter en partij is, zou het logisch lijken om verplicht advies in te winnen vanuit de armoedesector zelf. Dit geeft bijkomende kansen tot het “empoweren” van deze doelgroep.

Het lijkt zinvol om jaarlijkse monitoringrapporten voor beleidsmakers op te stellen waarbij zowel indicatoren worden opgenomen die de evolutie van de situatie beschrijven als indicatoren die de implementatie van maatregelen opvolgen. Het Kinderrechtencommissariaat wil alvast via de installatie van een ‘kinderarmoedebareometer’, naar analogie met de ‘armoedebareometer’ van Decenniumdoelen, de evolutie van kinderarmoede op de voet opvolgen.

De verwezenlijking van de bovenvermelde doelstellingen voor alle rechten die relevant zijn voor kinderarmoede moet het uiteindelijke doel zijn van de kinderrechtenaanpak van de armoedebestrijding. Dit vereist in eerste instantie structurele maatregelen die moeten gericht zijn op het verhogen van de levensstandaard van gezinnen met kinderen die het financieel moeilijk hebben om menswaardig te leven. Dit kan door bij het verhogen van minimumuitkeringen (leefloon, werkloosheid, invaliditeit,...) meer rekening te houden met het aantal kinderen. Of door het verhogen van de kinderbijslag door bijdrage afhankelijker te maken van leeftijd en aantal kinderen ten laste.

Maar ook andere structurele maatregelen kunnen ervoor zorgen dat gezinnen het financieel wat makkelijker krijgen om maandelijks rond te komen. Hierbij wordt in eerste instantie gedacht aan de meest kwetsbare groep van éénuoudergezinnen. Om hun inkomen meer te garanderen is het noodzakelijk dat er een transparanter en efficiënter systeem bij uitbetaling van alimentatiegeld wordt ontwikkeld. Ook het betere toegankelijk maken van kinderopvang kan onder andere voor deze gezinnen een verschil uitmaken om hun gezinsleven makkelijker te combineren met tewerkstelling. Financiële ruimte bij gezinnen met kinderen kan ook bevorderd worden door bij de procedures rond collectieve schuldregeling meer rekening te houden met de aanwezigheid van kinderen.

Financiële ondersteuning is tevens belangrijk bij het verwerven van het recht op zo goed mogelijke gezondheidszorg, huisvesting en onderwijs. Zo moet het recht op een aangepaste woning vergroot worden door de Vlaamse huursubsidie uit te breiden en op te trekken. Maar daarnaast moet het aanbod van sociale woningen worden verhoogd met extra aandacht voor alleenstaande en grote gezinnen in armoede. Tevens kan men meer rekening gaan houden met de gezinsgrootte voor de bepaling van de hoeveelheid noodlevering energie en water. En kan er een effectievere bemiddeling en begeleiding bij uithuiszetting worden voorzien voor gezinnen met kinderen.

Om een zo goed mogelijke gezondheid te garanderen dient de toegankelijkheid van de gezondheidszorg te worden verhoogd. Dit kan door een veralgemening van regeling betalende derde en door een uitbreiding van het forfaitaire systeem van wijkgezondheidscentra. Verder kunnen er hogere tussenkomsten voor gespecialiseerde zorgen voorzien worden voor ouders met een OMNIO-statuuut.

Ouders in armoede zouden ook meer bijkomende financiële ondersteuning moeten kunnen krijgen voor schoolvervoer, voor schooluitrusting, voor handboeken, voor computers, voor extra-curriculaire activiteiten, ... Een studietoelagesysteem op maat van elke leerling met automatische toekenning zou deze bijkomende financiële lasten kunnen verlichten.

Al deze geïntegreerde financiële armoedebestrijdingsmaatregelen kunnen mede ondersteund worden door de toegankelijkheid van allerlei diensten te verhogen, gezinnen met kinderen in armoede te ondersteunen en door vorming te voorzien over de armoedecultuur bij allerlei professionelen. Zo kan er meer gedaan worden om de kennis te verhogen over het bestaan van systeem van geconventioneerde tandartsen. Zodat de tandverzorging niet op de lange baan wordt geschoven. Kan er meer laagdrempelige opvoedingsondersteuning aangeboden worden via voor-schoolse educatieve programma's. Of kan er via kleinere klassen in het basisonderwijs bijkomende ondersteuning aan elke leerling gegeven worden die het nodig heeft. En kan de kennis via vorming over de armoedeproblematiek verhoogd worden bij OCMW-medewerkers, onderwijzend personeel, jeugdhulpverleners en reguliere jeugdwerkers.

Specifieker naar kinderen en jongeren in armoede kan hun menswaardig leven verhoogd worden via ondermeer een kwaliteitsvolle gezonde voeding aan te bieden via schoolmaaltijden. Dit komt alle leerlingen ten goede. Minderjarigen hun cultuur- en sportparticipatie kan bevorderd worden via een algemene vrijetijdsreductiekaart en via een betere structurele lokale samenwerking van alle actoren met extra aandacht voor bekendmaking voor deze groep kinderen en jongeren. Hun schoolparticipatie kan bevorderd worden door een transparanter inschrijvingsbeleid en een recht op studiebegeleiding. Jongeren zouden ook meer beschermd kunnen worden tegen de mogelijke gevaren van overconsumptie door blijvend aandacht te hebben voor budgetbeheer in alle graden van het secundair onderwijs.

Tot slot kan men de toegankelijkheid van jeugdhulpverlening verhogen voor kinderen en jongeren in armoede door aangepastere methodieken te ontwikkelen.

Wetgevende initiatieven kunnen er eveneens voor zorgen dat kinderen en jongeren minder makkelijk in armoede moeten leven. Zo moet er vooral een betere afstemming komen van de sociale wetgeving voor jongeren die zelfstandig leven willen uitbouwen. En moet overwogen worden een structurele erkenning en ondersteuning te voorzien voor verenigingen die zich specifiek op maatschappelijk kwetsbare jongeren richten.

Decretaal moet er nagedacht worden over de praktijk van de maximumfactuur en het bevorderen van transparantie van schoolkosten. Ook over de motieven van een aantal genomen maatregelen in kader van bijzondere jeugdzorg en over de overgang van onderhandelende hulp naar verplichte hulp moet verder nagedacht worden. Tot slot is een evaluatie van het participatiedecreet met betrokkenheid van kinderen en jongeren in armoede aan de orde.